

fakulteta
za komercialne
in poslovne vede

STROKOVNA REVIJA

Poslovna spoznanja

Letnik 4 - Številka 2 - 2026

STROKOVNA REVIIJA

POSLOVNA SPOZNANJA

UREDNIŠTVO

Fakulteta za komercialne in poslovne vede
Lava 7, 3000 Celje, Slovenija
revija@fkpv.si
03/428 55 56
www.fkpv.si

GLAVNI UREDNIK

doc. dr. Bojan Macuh

ODGOVORNI UREDNICI

doc. dr. Tatjana Dolinšek
Andreja Nareks, mag.

UREDNIŠKI ODBOR

ddr. Aleš Jug, ZDA
mag. Breda Perčič, Slovenija
doc. dr. Tatjana Kovač, Slovenija
prof. dr. Andrej Raspor, Slovenija
prof. dr. Mirjana Pejić Bach, Hrvaška
prof. dr. Ivan Strugar, Hrvaška
mag. Petra Vovk Škerl, Slovenija
Petra Venek Zagoričnik, Slovenija
doc. dr. Tatjana Dolinšek, Slovenija
doc. dr. Bojan Macuh, Slovenija

JEZIKOVNI PREGLED

Za jezikovno ustreznost in vsebino prispevkov so odgovorni avtorice in avtorji, ki odgovarjajo tudi za morebitne kršitve avtorskih pravic.

FOTOGRAFIJA

Naslovnica Krakenimages, Unsplash

ARHIV REVIJ

- Številka 1 (2026)
- Številka 2 (2025)
- Številka 1 (2025)
- Številka 2 (2024)
- Številka 1 (2024)
- Številka 2 (2023)
- Številka 1 (2023)

PODROČJE IN OPIS REVIIJE

Revija Poslovna spoznanja je strokovna revija, ki objavlja prispevke s področja ekonomije, turizma, informatike in varnostnega menedžmenta.

Revija je namenjena diplomantom in predavateljem, ki želijo svoje strokovne rešitve, izkušnje in dobre prakse predstaviti v naši reviji.

Cilj strokovne revije je, da z leti preraste v znanstveno in z rezultati dela potrdi kakovost študija in izobraževanja na FKPV.

POGOSTOST IZHAJANJA

Revija izhaja dvakrat na leto.

POLITIKA PROSTEGA DOSTOPA

Revija omogoča odprt dostop do strokovnih vsebin, ki temeljijo na načelu strokovnih spoznanj.

Revija in članki bodo objavljeni v bibliografskem sistemu Cobiss.

VABILO K OBJAVI PRISPEVKOV

Vabimo vas, da svoje strokovne prispevke objavite v strokovni reviji Poslovna spoznanja. Vsebina ni omejena zgolj na navedene tematske sklope, ampak smo odprti za vaše predloge.

Želimo objavljati prispevke, ki obravnavajo nove in aktualne teme in predstavljajo dosežke v stroki ter njihovo uporabo v praksi.

Prispevek oblikujte skladno z navodili za avtorje na za to pripravljeni predlogi

- [Informacije avtorjem članka](#)
- [Predloga za pisanje članka](#)

Končni prispevek pošljite na revija@fkpv.si

NAGOVOR GLAVNEGA UREDNIKA

Spoštovane bralke, spoštovani bralci,

pred vami je nova številka strokovne revije Poslovna spoznanja. Tudi tokrat prinaša raznolike prispevke o vprašanjih, s katerimi se srečujemo v poslovnem in družbenem okolju.

Odpiramo teme, ki segajo od vpliva dohodninske olajšave na razpoložljivi dohodek zaposlenih do razvoja inovativnih lesenih izdelkov, kibernetike varnosti in finančne samostojnosti Slovenije. Posebno pozornost namenjamo tudi starejšim, družinskim odnosom ter sodelovanju s starši pri vzgojnem delovanju. Prav ta raznolikost kaže, kako tesno so ekonomska vprašanja povezana s tehnologijo, medčloveškimi odnosi in odgovornostjo do družbe.

Verjamem, da je vrednost strokovnih prispevkov predvsem v tem, da nas spodbudijo k razmisleku, ponudijo nove poglede in pomagajo bolje razumeti izzive, s katerimi se srečujemo pri svojem delu. Znanje namreč največ pomeni takrat, ko ga znamo povezati z izkušnjami in uporabiti v praksi.

Zahvaljujem se vsem avtoricam in avtorjem, uredniškemu odboru za sodelovanje ter vsem, ki s svojim delom omogočate izhajanje revije. K nadaljnjemu sodelovanju vabim tudi nove avtorje, ki želijo deliti svoje strokovno znanje, izkušnje in dobre prakse.

Želim vam prijetno branje in čim več spodbudnih misli, ki jih boste lahko prenesli v svoje delo in vsakdanje življenje.

doc. dr. Bojan Macuh s soustvarjalci revije

PREDSTAVITEV FAKULTETE ZA KOMERCIALNE IN POSLOVNE VEDE

Fakulteta za komercialne in poslovne vede (FKPV) že dve desetletji sledi svoji viziji, postati ena najboljših zasebnih poslovnih fakultet v slovenskem izobraževalnem prostoru. Ves ta čas uresničujemo svoje poslanstvo, tj. izobraževati visoko usposobljene in odgovorne državljane, raziskovalce in znanstvenike, zato kakovosti dela namenjamo veliko pozornosti in odgovornosti.

Študentom ponujamo dobre materialne pogoje, hibridno izobraževanje, ugodne šolnine, razumevanje in občutljivost za socialne stiske, dostopnost predavateljev in vseh zaposlenih ter hitra odzivnost na spremembe. Imamo svojo lastno založbo in knjižnico, raziskovalni inštitut, karierni center ter široko mrežo zunanjih kompetentnih predavateljev tako iz Slovenije kot tudi tujine, ki imajo bogate izkušnje iz stroke in znanosti. Študij organiziramo v Celju in na dislociranih enotah po vsej Sloveniji.

Naši diplomanti so naše ogledalo in naš ponos. Zaposleni so na različnih strokovnih področjih od komercialne, turizma, poslovne informatike in varnostnega menedžmenta v lokalni skupnosti, v vseh regijah po državi in tudi v tujini. Širijo naše poslanstvo in omogočajo širši javnosti, da oceni kakovost našega izobraževanja in s tem vrednost Fakultete ter verodostojnost slogana, **Fakulteta, ki ponudi več.**

V študijskem letu 2025/2026 smo začeli z izvajanjem novega **visokošolskega študijskega programa Poslovne vede I**. Program združuje najboljše vsebine iz dosedanjih štirih programov prve stopnje in uvaja novo smer **Menedžment socialnih dejavnosti**. Predmetnik programa je skrbno oblikovan, da študentom v prvem letniku zagotovi **temeljna znanja poslovnih ved**, v nadaljevanju pa omogoči poglobljeno specializacijo v izbrani smeri. Ob zaključku študija študenti pridobijo strokovni naslov glede na izbrano smer:

KOMERCIJALA diplomirani ekonomist (VS)/diplomirana ekonomistka (VS)

POSLOVNA INFORMATIKA diplomirani poslovni informatik (VS)/diplomirana poslovna informatičarka (VS)

TURIZEM diplomirani organizator turizma (VS)/diplomirana organizatorica turizma (VS)

VARNOSTNI MENEDŽMENT diplomirani varnostni menedžer (VS)/diplomirana varnostna menedžerka (VS)

MENEDŽMENT SOCIALNIH DEJAVNOSTI diplomirani menedžer socialnih dejavnosti (VS)/diplomirana menedžerka socialnih dejavnosti (VS)

Študentje vseh dodiplomskih programov na FKPV ter diplomanti drugih fakultet pri nas izbirajo magistrski študij **Poslovne vede II**, s smermi komercialna, poslovna informatika, turizem in varnostni menedžment.

Raziskovalno usmerjeni posamezniki se po dokončanju druge stopnje študija odločajo za doktorski študij **Poslovne vede III**. Z lastnim znanstvenim delom s področja komercialnih ved, poslovne informatike ali turizma pridobijo naziv doktorja oz. doktorice znanosti.

KAZALO VSEBINE

Anja Grum, Vesna Vodišek Razboršek ■ 6
IZZIVI DRUŽBE PRI ZAGOTAVLJANJU KAKOVOSTNE, DOSTOPNE IN
TRAJNOSTNE OSKRBE STAREJŠIH

mag. Mirjana Ivanuša-Bezjak ■ 14
PREPREČEVANJE PRETIRANE UPORABE UMETNE INTELIGENCE PRI
PRIPRAVI STROKOVNIH IZDELKOV IN DIPLOMSKIH NALOG V SLOVENSKEM
VISOKOŠOLSKEM PROSTORU

doc. dr. Bojan Macuh ■ 21
POVEZOVANJE GENERACIJ V SODOBNI DRUŽBI 21

Vedran Obradović ■ 28
RAST STRUČNOG PODUZEĆA BEZ VEĆE EKIPE: KADA JE SPECIJALIZACIJA
BOLJI POKRETAČ OD BROJA ZAPOSLENIH 28

Andrej Raspor, Bojan Macuh ■ 31
NASILJE NAD STAREJŠIMI V SVETOVNEM MERILU: PREVALENCA, OBLIKE
NASILJA, DEJAVNIKI TVEGANJA IN REGIONALNE RAZLIKE

Petra Vovk Škerl, Očko Lea, Dolinšek Tatjana ■ 41
POZNAVANJE IN UPORABA ELEKTRONSKEGA VIRA EBONITETE MED
UPORABNIKI OSREDNJE KNJIŽNICE CELJE

Anja Grum, org. soc. mreže
Abitura, Slovenija
anjagrum87@gmail.com

mag. Vesna Vodišek Razboršek
Abitura, Slovenija
vesna.vodi@gmail.com

IZZIVI DRUŽBE PRI ZAGOTAVLJANJU KAKOVOSTNE, DOSTOPNE IN TRAJNOSTNE OSKRBE STAREJŠIH

Povzetek: Članek obravnava izzive, s katerimi se Slovenija sooča pri zagotavljanju kakovostne, dostopne, trajnostne in finančno vzdržne oskrbe starejših v luči demografskih sprememb in staranja družbe. Osredinja se na pripravljenost Slovenije na ta intenzivni demografski prehod ter proučuje, ali obstoječe oblike pomoči zadoščajo za pokritje vseh potreb starejših ter v kolikšni meri naša zakonodaja spodbuja uvajanje sodobnih alternativnih oblik bivanja starejših. V teoretičnem delu se prispevek osredinja na razvoj gerontologije in analizo človekovih potreb v starosti. Pri tem izpostavlja protislovje med visoko ravno materialne oziroma zdravstvene oskrbe ter zapostavljenimi socialnimi potrebami, kot so preprečevanje osamljenosti, medčloveška bližina in ohranjanje življenjskega smisla. Statistični del prinaša vpogled v demografske projekcije do leta 2061 ter analizira izrazite regionalne razlike v indeksu staranja med slovenskimi občinami. Osrednji del članka prinaša pregled sodobnih oblik pomoči v domačem in institucionalnem okolju. Analizira uvajanje domov četrte generacije, pomen dolgotrajne oskrbe na domu, oskrbovana stanovanja ter vlogo e-oskrbe in različnih projektov. Slovensko zakonodajo in prakso primerja z nekaterimi naprednimi evropskimi praksami. Članek skozi analizo zakonodaje in empirične ugotovitve poglobljenega intervjuja z gospodom Francem Imperlom, dolgoletnim strokovnjakom na področju razvoja v socialnem varstvu, odpira vprašanja o togosti in finančni podhranjenosti slovenskega sistema socialnega varstva. Namen prispevka je spodbuditi modernizacijo storitev, prehod od institucionalizacije k skupnostnemu sožitju ter opozoriti na nujnost sistemskega razbijanja starizma v družbi.

Ključne besede: staranje, prebivalstva, potrebe starejših, dolgotrajna oskrba, kakovost staranja, starizem.

UVOD

Sodobne družbe v razvitem svetu se soočajo s posledicami daljšanja življenjske dobe in nizke rodnosti, ta fenomen imenujemo starajoča se družba, kar predstavlja enega največjih globalnih, demografskih in socialno-ekonomskih izzivov 21. stoletja. Dostojno staranje, ki omogoča visoko kakovost življenja, bi moralo biti temeljno vodilo države in civilne družbe. Vendar pa naraščajoče število posameznikov, ki potrebujejo stalno pomoč in nego, ustvarja velik pritisk na obstoječi socialni in zdravstveni sistem. Poraja se vprašanje, kako zagotoviti kakovostno oskrbo, ki spoštuje individualne potrebe starejših oseb, kako doseči dostopnost storitev ne glede na geografsko lokacijo, socialni in ekonomski status ter kako vzpostaviti trajnostni model, ki bo finančno vzdržen tudi ob nadaljnjem staranju družbe.

Razvoj skrbi za starejše je pomemben, saj se prebivalstvo po vsem svetu stara, kar predstavlja nove izzive in priložnosti v oskrbi starejših ljudi. V Sloveniji se oskrba za starejše vidno izboljšuje in razvija. Od leta 1991, odkar je Slovenija postala samostojna država, še posebno pa po letu 2005, je opaziti velik napredek na področju socialnega varstva, vendar nas glede na starajočo se družbo čaka še veliko izzivov, če želimo poskrbeti za kvalitetno življenje vseh starejših.

Videti je, da se Slovenija trudi odzivati na starajočo se družbo in različne potrebe starejših, kar kažejo vedno nove oblike bivanja in pomoči za starejše, sprejet Zakon o dolgotrajni oskrbi, ki se v praksi že izvaja, Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva 2023–2030 in načrt deinstitutionalizacije.

V članku ugotavljam, ali oblike pomoči, ki so na voljo starejšim, zadoščajo za pokritje vseh njihovih potreb in ali naša zakonodaja spodbuja ali zavira razvoj sodobnih oblik oskrbe starejših v primerjavi z nekaterimi drugimi evropskimi državami.

Namen članka je prikazati izzive, s katerimi se sooča Slovenija pri zagotavljanju kakovostne, dostopne in trajnostne oskrbe starejših ter ugotoviti, kako učinkovito se sistem odziva na potrebe starajoče se populacije. Posebna pozornost je namenjena vprašanju, ali trenutne storitve in zakonodajni okvir omogočajo razvoj inovativnih, človeku dostopnih oblik dolgotrajne oskrbe, ki temeljijo na spoštovanju dostojanstva, samostojnosti in vključevanju starejših v skupnost. Z analizo dobrih praks iz tujine v članku ugotavljam, v kolikšni meri bi bilo mogoče te rešitve prilagoditi in prenesti v slovenski prostor ter s tem spodbuditi modernizacijo obstoječih storitev in strategij na področju oskrbe starejših.

TEORETIČNA IZHODIŠČA

Potrebe v starosti

Kakovost človeškega življenja se meri po tem, koliko in v kakšni medsebojni skladnosti so zadovoljene vse njegove potrebe. Bolj kot je človek osebno zrelo, tem bolj prepozna svoje pristne potrebe in realne možnosti za njihovo zadovoljevanje. Čim bolj je določeno družbeno okolje kulturno zrelo, tem bolj je naklonjeno polnemu in uravnoteženemu zadovoljevanju vseh človeških potreb in tem boljše vzorce vedenja in sožitja ima za njihovo zadovoljevanje. Seveda so potrebe v življenjskem razvoju različno intenzivne – nekatere so približno enako močne skozi vse življenje, druge se pojavljajo v posameznih življenjskih obdobjih z različno močjo, tretje pa so značilne skorajda samo v posameznih obdobjih življenja.

Starost je navadno najkrajše obdobje v življenju, vendar je treba razumeti, da je tudi sama v sebi zelo različna; potrebe v zgodnjem starostnem obdobju se zelo razlikujejo od tistih v srednjem in še toliko bolj od potreb v poznem starostnem obdobju. Z vidika celostne antropološke analize človeškega življenja dosegajo v tretjem življenjskem obdobju svoj največji razpon predvsem tri višje človeške razsežnosti:

- potreba po temeljnem ali osebnem medčloveškem odnosu,
- potreba po predajanju svojih življenjskih izkušenj in spoznanj mladi in srednji generaciji in
- eksistencialna potreba, da človek doživlja svojo starost kot enako smiselno obdobje življenja, kot sta bila mladost in srednja leta.

Navedene tri višje človeške potrebe v starosti so izrazito socialnega značaja. Tem potrebam se je treba bolj posvetiti zato, ker z njihovim raziskovanjem oblikujemo družbene modele za njihovo zadovoljevanje v sodobnih življenjskih razmerah – v mreži medgeneracijskih programov za kakovostno starost (Ramovš, 2003, str. 87–93).

Če si postavimo vprašanje, kako so danes zadovoljene potrebe starejših, ugotovimo, da je skorajda vse usmerjeno na področje materialnih potreb starejšega človeka – stanovanje, hrana, zabava, potovanja, kulturna ponudba, zdravstveno varstvo, socialna nega, fizioterapija, družbeni položaji in službe. V razvitih modernih družbah so materialne potrebe starejših bistveno bolj zadovoljene, kakor so bile kadarkoli v človeški zgodovini, po drugi strani pa so starejši vedno bolj osamljeni, doživljajo svoje življenjske izkušnje za manj pomembne, lastno starost pa kot bolj brezciljno in nesmiselno, kakor je bilo to v preteklosti. Razumevanje potreb je temelj dostojnega staranja, zato je poznavanje celotnega spektra potreb – od osnovnih fizioloških do tistih najvišjih, socialnih in duhovnih – bistveno pri oblikovanju zakonodaje o socialnem varstvu (Ramovš, 2003, str. 128, 129).

Razvoj gerontologije – pogled v prihodnost

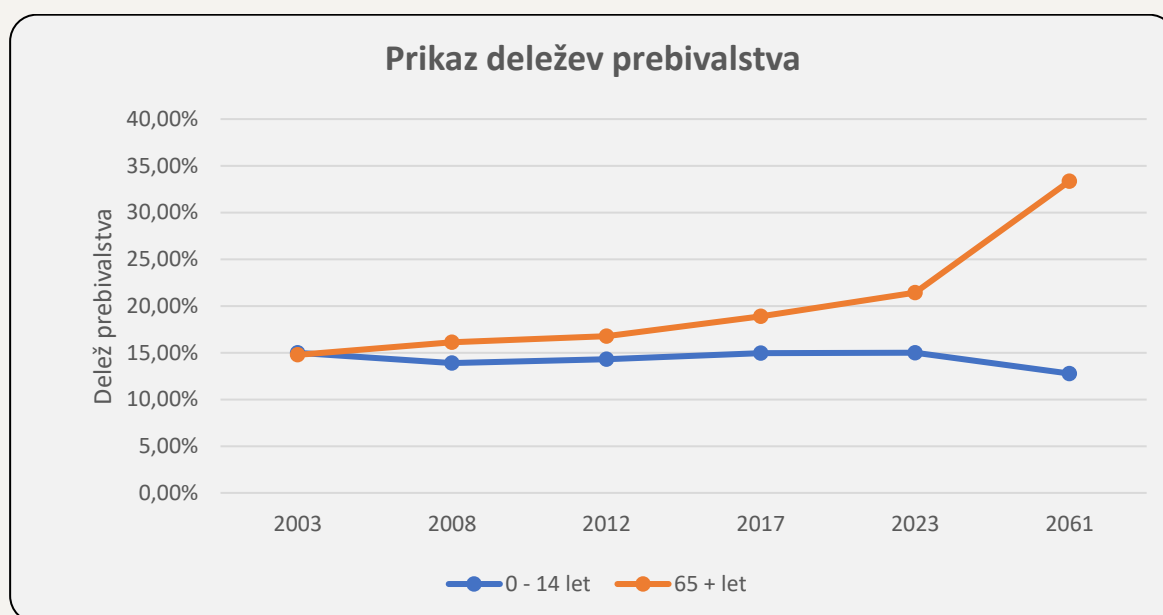
Prihodnost gerontologije v Sloveniji temelji na prehodu iz razdrobljenega strokovnega delovanja v celostno in sistemsko usklajeno dejavnost. Velik izziv še vedno predstavlja boljša preglednost in usklajenost med raziskovalnim, pedagoškim in praktičnim delom.

Glavne usmeritve za nadaljnji razvoj so:

- Vzpostavitev skupnega prostora za izmenjavo izkušenj med različnimi znanstvenimi disciplinami in tesnejše sodelovanje med medicinsko in socialno gerontologijo, saj trenutno specializirana znanja ostajajo preveč ločena in odmaknjena od dejanskih potreb ljudi na terenu.
- Nujna je vključenost starejših v razvoj gerontoloških dejavnosti, saj razvoj znanosti ne sme potekati brez sodelovanja tistih, ki jim je namenjena. Treba se bo bolj usmerjati na neformalne oblike oskrbe, ki jih trenutna zakonodaja nekoliko zanemarja.
- Z razvojem se bo treba koncentrirati na večjo dostopnost in odzivnost mreže pomoči (pomoč na domu, oskrbovana stanovanja, bivanje v tuji družini) in krepiti storitve rehabilitacije (fizioterapija, delovna terapija) za ohranjanje samostojnosti starejših.
- Na področju zdravstva je razvoj geriatrije nujna nacionalna strokovna potreba. Prihodnja geriatrična oskrba mora postati celostna, tako da se pri obravnavi bolezni upoštevajo tudi socialni, kognitivni in ekonomski dejavniki ter življenjsko okolje posameznika.
- Študijski programi se morajo bolj odzivati na demografske spremembe in z modernizacijo izobraževalnih programov in institucij krepiti kompetence zaposlenih (Mali in Hrovatič, 2011, str. 16–18).

Statistični podatki – prebivalstvo Slovenije se stara

O staranju prebivalstva govorimo, ko se povečuje delež prebivalstva nad določeno starostno mejo – to je običajno starost 65 let –, hkrati pa se zmanjšuje število otrok, mlajših od 15 let, in ko se podaljšuje življenjska doba prebivalcev. Iz te definicije je možno razbrati tudi najpomembnejša razloga za ugotovitev, zapisano v naslovu. To sta: upadanje rojstev in podaljševanje življenjske dobe prebivalcev v daljšem časovnem obdobju (Turk, 2008).

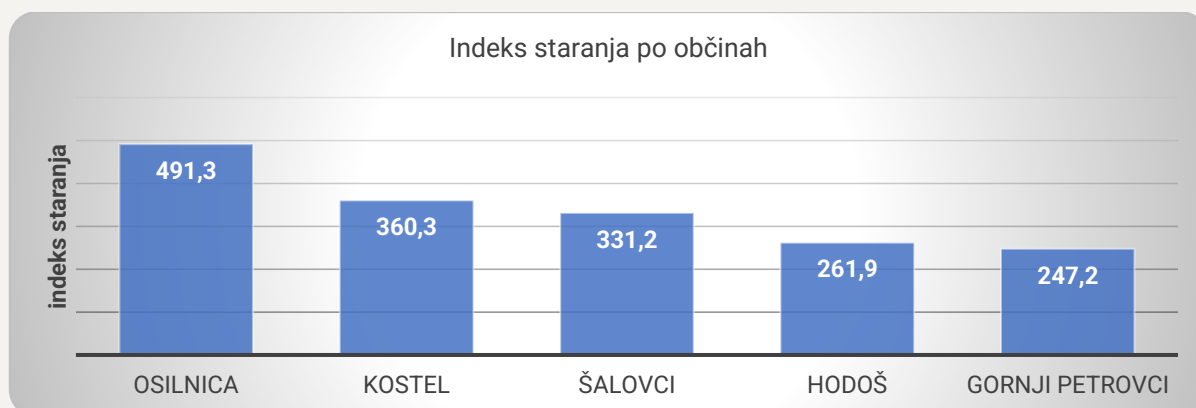

Graf 1: Delež prebivalstva, mlajšega od 15 let in starega 65 let in več Slovenija 2003–2061 (Statistični urad RS, 2023)

Graf 1 prikazuje statistične podatke prebivalstva Slovenije v treh starostnih skupinah od leta 2003 do leta 2023 in po demografskih projekcijah v Sloveniji pričakovan delež prebivalstva v letu 2061.

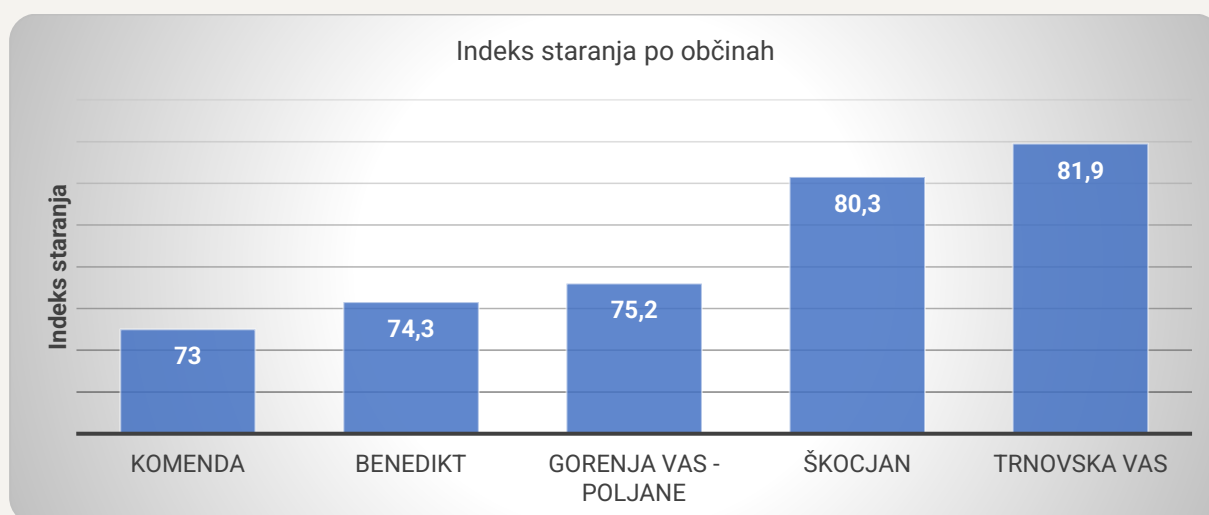
V letnih opazovanjih gibanj prebivalstva je razvidno, da v Sloveniji delež prebivalcev, starih 65 let in več, narašča, medtem ko delež mladih (mlajši od 15 let) upada. Evropski statistični urad Eurostat je izračunal, da naj bi v Sloveniji število ljudi, starih 65 let in več, tudi v prihodnje naraščalo, število mladih (mlajši od 15 let) pa upadalo. Leta 2061 naj bi po demografskih projekcijah v Sloveniji živele 33,36 % starejših in 12,77 % mladih (Turk, 2008).

V slovenskih občinah je več starejšega kot mlajšega prebivalstva.

Graf 2: Občine z najvišjim indeksom staranja (Statistični urad RS, 2021)

Graf 2 prikazuje, kakšen je bil indeks staranja v letu 2021 v petih občinah z najvišjim indeksom staranja v Sloveniji. Občine z najvišjimi indeksi staranja (z vrednostmi nad 300) so bile leta 2021 Osilnica (491,3), Kostel (360,3) in Šalovci (331,2). Indeks staranja nad vrednostjo 200 je v letu 2021 imelo 12 občin; 8 jih spada v pomursko statistično regijo, ki je sicer med statističnimi regijami imela najvišji indeks staranja (184,0) (Statistični urad RS, 2021).

Graf 13: Občine z najnižjim indeksom staranja (Statistični urad RS, 2021)

Graf 3 prikazuje, kakšen je bil indeks staranja v letu 2021 v petih občinah z najnižjim indeksom staranja v Sloveniji. Najugodnejše razmerje med mlajšimi in starejšimi, to pomeni indeks staranja pod 100, je v letu 2021 imelo 20 občin. Prva med temi je bila občina Komenda: njen indeks staranja je bil 73, kar pomeni, da je živel v tej občini na 100 oseb, mlajših od 15 let, 73 oseb, starih 65 let ali več. Indeks staranja z vrednostjo 80 ali manj so imele občine Benedikt, Gorenja vas – Poljane in Škocjan (Statistični urad RS, 2021).

SODOBNI PRISTOPI IN OBLIKE POMOČI ZA STAREJŠE V SLOVENIJI IN EVROPI

Sodobni sistemi oskrbe starejših se preusmerjajo od togih institucionalnih modelov k prilagodljivim, človeku usmerjenim oblikam pomoči, ki zagotavljajo dostojanstveno staranje v skupnosti ali instituciji. Zgodovinski razvoj domov za starejše v Sloveniji zaznamuje prehod od zaprtih hiralnic in bolnišničnih modelov "funkcionalne nege" do sodobne četrte generacije domov, ki temelji na načelu normalizacije življenja (Imperl, 2016; Kranjc, 2014). Približno petina slovenskih domov že deluje po modelu malih

gospodinjskih skupnosti (12–20 oseb), kjer avtonomni timi spodbujajo domačnost in ohranjanje vsakdanjih navad stanovalcev (Imperl, 2026).

Primer dobre prakse: Dom starejših Šentjur

Dom z uvedbo koncepta normalizacije bivanja dokazuje, da so miselni premiki mogoči tudi v starejši arhitekturi (Vodišek Razboršek et al., 2016). Med njihove ključne inovacije sodijo:

- Oaza – senzorični prostor, ki prek svetlobe, vonjav in glasbe pomirja stanovalce v zadnjem stadiju demence.
- Kopalnica dobrega počutja - terapevtski prostor z aromaterapijo in glasbo, ki nego spreminja v sproščujočo izkušnjo.
- Hišni hospic – paliativna soba, ki svojcem omogoča neprekinjeno bivanje ob umirajočem.

Pregled oblik pomoči za starejše v Sloveniji

- Domovi za starejše – sodobni domovi so prešli iz bolnišničnega modela v četrto generacijo, ki temelji na manjših gospodinjskih skupnostih (12–20 oseb) in normalizaciji življenja (ohranjanje domačnosti, vključevanje svojcev) (Imperl, 2016).
- Oskrbovana stanovanja – pretežno najemna, arhitekturno prilagojena stanovanja za starejše nad 65 let, ki še lahko živijo samostojno, a imajo v bližini zagotovljene storitve (hrana, pranje, bližina trgovin, klic na pomoč na daljavo) (Krajnc, 2014).
- Pomoč na domu – socialnovarstvena storitev, ki starejšim pomaga pri osnovnih opravilih, da lahko čim dlje varno ostanejo v domačem okolju (Pomoč na domu, b. d.).
- Dolgotrajna oskrba na domu – nadgradnja pomoči na domu, ki poleg podpornih opravil vključuje tudi storitve strokovne zdravstvene nege (Dolgotrajna oskrba: Pravice in storitve, b. d.).
- Oskrbovalec družinskega člana – pravica iz Zakona o dolgotrajni oskrbi, ki sorodniku omogoča, da uradno skrbi in neguje družinskega člana, s katerim živi na istem naslovu (Dolgotrajna oskrba, b. d.).
- Socialni servis – tržna (plačljiva) storitev zunaj javne službe, ki obsega dostavo obrokov, sekanje drv, urejanje vrta, spremstvo po nakupih ali nočno varovanje (Socialni servis, 2025).
- Medgeneracijski in večgeneracijski centri – prostori za druženje, izobraževanje in medsebojno pomoč. Medgeneracijski centri stavijo na aktivno izmenjavo izkušenj med mladimi in starejšimi ter preprečujejo osamljenost (Medgeneracijsko sodelovanje, b. d.), večgeneracijski pa ponujajo brezplačne aktivnosti za vse skupine, brez nujnega skupnega sodelovanja (Večgeneracijski centri, b. d.).
- Brezplačni prevozi (Prostofer in Sopotnik) – občinski projekti s prostovoljnimi vozniki za starejše z nižjimi prihodki ali slabimi javnimi povezavami, namenjeni prevozu do zdravnikov, lekarn, bank ali upravnih enot (Brezplačni prevozi za starejše, b. d.).
- Sosedska pomoč in prostovoljstvo – brezplačna, neformalna pomoč med sosedi (Preprečevanje dela in zaposlovanja na črno: Sosedska pomoč, b. d.) ter organizirano prostovoljno družabništvo, ki starejšim doma ali v domovih nudi bližino, samostojnost in vključenost v družbo (Prostovoljstvo in družabništvo za starejše, b. d.).
- Tehnološke inovacije in e-oskrba – uporaba pametnih naprav in aplikacij za ohranjanje kognitivnih funkcij, avtomatizacijo doma (senzorji za luči, opomniki za zdravila) ter e-oskrba, ki prek senzorjev zaznava padce in avtomatsko sproži klic na pomoč (Hurtado Monarres in Kerbler, 2024).
- Denarne in materialne pomoči – državna socialna pomoč in varstveni dodatek za materialno ogrožene starejše (Zakon o socialno varstvenih prejemkih, 2010).

Inovativni bivalni projekti

Na področju bivanja izstopata dva slovenska koncepta:

- Bivanje starejših na kmetiji (DEOS): pilotni projekt (2019–2022) je starejšim omogočil vključitev v kmečke družine, kjer so z lažjimi opravili in stikom z naravo ohranjali občutek koristnosti izven klasičnih domov (deos.si).

- Projekt "Vas brez ovir" (Cerklje): urbanistični načrt (2004–2005) Franca Imperla je predvideval ekološko, integrirano naselje z domom, oskrbovanimi stanovanji in rehabilitacijskim centrom. Kljub neuresničitvi projekt ostaja pomemben strokovni model (Seniorprojekt d. o. o., 2004).

Sodobni evropski modeli integracije v sosesko

Evropska praksa rešuje izzive staranja z odpravo institucionalne izolacije in vpetostjo starejših v lokalno življenje:

- Vas Weltersbach (Nemčija) – podeželsko naselje z več kot 500 stanovalci združuje vse stopnje oskrbe (od oskrbovanih stanovanj do paliative). Z lastno infrastrukturo deluje kot odprto stičišče za lokalno skupnost (weltersbach.org).
- Bielefeldski model (Nemčija) – koncept "soseska kot dom za vse življenje" ponuja prilagojena stanovanja in ambulantno službo s 24-urno brezplačno pripravljenostjo. Srce modela je stanovanjska kavarna, ki povezuje formalno nego in toplo sosedsko pomoč v peš coni (Priporočila za vzpostavitev ..., 2014).
- Model v Trevisu (Italija): ustanova ISRAA spreminja stare palače v mestnem jedru v bivalne enote za 8 do 15 ljudi. Stanovalci živijo sredi mestnega vrveža, strokovno-zdravstveno podporo pa jim v ozadju nemoteno zagotavlja matični dom (israa.it), kar ponuja perspektivno idejo za oživitev slovenskih mestnih jeder.

Pogled stroke in kritična analiza stanja v Sloveniji (Intervju s Francom Imperlom)

Da bi teoretične oblike pomoči presodili še v luči dejanske prakse, je bil izveden intervju z Imperlom, priznanim strokovnjakom na področju socialnega varstva in ustanoviteljem podjetja FIRIS Imperl. Sogovornik ugotavlja, da je Slovenija od osamosvojitve naprej naredila izjemen korak pri uvajanju domov četrte generacije, saj nekateri naši domovi po kakovosti odnosov in vzdušju prekašajo celo nemške. Kljub temu pa opozarja na ključne sistemske pomanjkljivosti, ki zavirajo prožnejši razvoj oskrbe.

Med glavnimi težavami slovenske ureditve sogovornik izpostavlja togost Zakona o dolgotrajni oskrbi (ZDOsk-1). Trdi, da je sistem preveč birokratski in zaprt. Namesto prožnosti in empatije zahteva strogo beleženje minut dela in visoko izobražene profile za preprosta opravila. Medtem ko v Avstriji poznajo osebni prejemek, s katerim upravičenec sam izbere obliko oskrbe, slovenska zakonodaja alternativnih oblik (npr. bivanja na kmetijah ali manjših zasebnih skupnosti) aktivno ne spodbuja.

Izpostavlja tudi, da je Slovenija ena redkih držav, kjer morajo otroci doplačevati oskrbo staršev, kar neposredno niža kakovost življenja in obremenjuje družinske odnose. Na Nizozemskem, na primer, država pokrije celotne stroške. Kritičen je tudi do uvajanja novih birokratskih koordinatorjev ob hkratnem pomanjkanju osnovnega negovalnega kadra na terenu.

Zaradi rigidnosti naše zakonodaje gospod Imperl opozori na primer zamujene priložnosti - projekt "Vas brez ovir", ki ga je strokovno vodil. Projekt, ki bi lahko postal zlati standard sodobnega bivanja starejših in invalidov, je propadel zaradi togih političnih okvirov in osebnih interesov uradnikov. Država še vedno raje namenja ogromna sredstva za obnovo starih in neustreznih domov, namesto da bi podprla sodobne koncepte, kot so razpršene stanovanjske skupnosti v mestnih jedrih (Imperl, 2026).

ZAKLJUČEK

V zaključnem delu raziskave povezujem teoretične ugotovitve, zakonodajne analize in empirične podatke, pridobljene s poglobljenim intervjujem z enim vodilnih strokovnjakov s področja socialnega varstva, Francom Imperlom, v zaokroženo celoto. Intenziven demografski prehod in nezadržno naraščanje deleža prebivalstva nad 65 let pred slovenski sistem socialnega varstva postavljata jasne izzive, ki zahtevajo korenito strukturno in miselno preobrazbo.

Raziskava potrjuje obstoj protislovja sodobne oskrbe v Sloveniji. Medtem ko so slovenski domovi za starejše v evropskem merilu tehnično, higiensko in medicinsko odlično opremljeni ter po kakovosti odnosov in vzdušju v določenih primerih prekašajo celo nemške (Imperl, 2026), se v praksi soočamo z globoko vrzeljo pri zadovoljevanju višjih nematerialnih potreb posameznika. Trenutni sistem starejšo

osebo še vedno obravnava pretežno kot pasivnega prejemnika oskrbe (objekt) in ne kot aktivnega člana skupnosti (subjekt). Empirični podatki potrjujejo, da so normativi v slovenskem prostoru izjemno togi – namesto spodbujanja empatije in topline sistem zahteva visoko izobražene profile za preprosta vsakodnevna opravila, zaposleni morajo administrativno popisovati vsako minuto svojega dela (Imperl, 2026). Zaradi te preobremenjenosti osebja z administracijo in fizičnim delom primanjkuje časa za pristen osebni odnos, pogovor in toplino. Posledično je osamljenost med starejšimi izjemno prisotna in ostaja ključni dejavnik tveganja za poslabšanje psihofizičnega zdravja.

Obstoječe oblike pomoči v Sloveniji ne zadoščajo za celostno pokritje potreb starejših. Pokrite so biološke in zdravstvene potrebe, zanemarjene pa ostajajo potrebe po pripadnosti, medčloveški bližini in doživljanju smisla. Na ravni države se soočamo tudi z velikimi regionalnimi razlikami. V odročnih in manjših občinah so mreže pomoči redke, zato so starejši pogosto prepuščeni samim sebi in negi svojih svojcev, kar vodi v izgorelost družinskih oskrbovalcev. Raziskava opozarja, da slovenski lokalni samoupravi primanjkuje večje vloge, saj bi prav občine morale prevzeti funkcijo glavnega koordinatorja storitev na domu, namesto da se celotno breme prenaša na državo (Imperl, 2026). Dodatno finančno in psihološko stisko v slovenskem prostoru povzroča zakonska dolžnost otrok do doplačevanja oskrbe staršev, kar neposredno krha družinske odnose in negativno vpliva na kakovost življenja starejših, medtem ko naprednejše države, kot je Nizozemska, te stroške v celoti krijejo same in posamezniku pustijo dostojanstvo ter del pokojnine za osebne potrebe (prav tam).

V slovenskem prostoru močno primanjkuje "vmesnih" oblik bivanja. Izbira je preveč radikalna – posameznik je bodisi izoliran doma, bodisi institucionaliziran v velikem zavodu. Čeprav je sprejetje Zakona o dolgotrajni oskrbi (ZDOsk-1) pomemben korak k sistemski ureditvi in večji finančni dostopnosti storitev, zakonodajni okvir še vedno prepočasi sledi sodobnim trendom. Strokovna analiza kaže, da je zakon tog, zaprt in pretirano birokratski, saj uvaja nove administrativne funkcije (npr. koordinatorje), ki podvajajo delo obstoječih strokovnjakov, medtem ko na terenu primanjkuje osnovnega negovalnega kadra (Imperl, 2026).

Slovenski sistem tako ostaja togo naravnan in še vedno tradicionalno naklonjen gradnji ter prenovi velikih institucij. Država namenja ogromne vsote za obnove starih, neustreznih domov, namesto da bi ta sredstva usmerila v gradnjo sodobnih, v skupnost vpetih bivalnih enot. Kot kaže primer propada projekta *"Vas brez ovir"*, inovativni koncepti v Sloveniji ostajajo neuresničeni zaradi toge politike, osebnih interesov uradnikov in želje za hitrimi dobički zasebnih investitorjev (Imperl, 2026). Inovativni modeli, kot so domovi četrte generacije (gospodinjske skupine), bivanje starejših na kmetijah ali integrirana naselja, v praksi težko pridobivajo stabilno sistemsko financiranje ali koncesije, saj sistem preživetih koncesij omejuje prožnost trga, namesto da bi uveljavil sistem licenc za vse ponudnike, ki izpolnjujejo pogoje (prav tam). Razvoj teh modelov je prepogosto prepuščen lastni iniciativi posameznih zavodov. V primerjavi z naprednejšimi evropskimi praksami – kot sta nemški Bielefeldski model sosesk za vse generacije, avstrijski model osebnih prejemkov, kjer upravičenec sam prosto izbira obliko pomoči, ali italijanski model integracije starejših v mestna jedra Trevisa (Imperl, 2026) – Slovenija namenja nižji delež BDP-ja za dolgotrajno oskrbo ter ohranja neprožen sistem kombiniranja formalne in neformalne pomoči. Iskanje finančnih virov je v končni fazi stvar političnih prioritet družbe, pa naj bo to preko obdavčitve luksuza kot v Skandinaviji ali preko uvedbe solidarnostnih delovnih dni (Imperl, 2026). Edina pot do vzdržnega in k človeku naravnane sistema v Sloveniji vodi skozi radikalno odpravo birokracije in prehod na socialni koncept oskrbe. Cilj prihodnosti mora postati okolje, ki se prilagaja človeku, mu zagotavlja lastno zasebnost v manjših bivalnih skupnostih ter temelji na kulturi sočutja, pristnega stika in prepoznavanja notranjega doživljanja vsakega posameznika.

Kot organizatorka socialne mreže vidim ključno rešitev v radikalnem premiku od zgolj tehnične oskrbe k resničnemu sožitju. Nujno je vzpostaviti prožno prepletanje formalnih institucij, prostovoljskih mrež in lokalne skupnosti, s čimer bomo preprečili, da bi bil naš sistem človeško hladen. Ustrezno dostopnost do storitev po celotni državi je treba decentralizirati in zagotoviti s stabilnim državnim financiranjem, ki ne bo odvisno od premoženja posameznika ali finančne moči posamezne občine.

Slovenija je zakonodajno sicer načrtala smer razvoja v domače okolje in skupnostne oblike bivanja, vendar nas na terenu čaka še dolga pot do uspešne implementacije. Največji izziv ne bo pisanje novih zakonov, temveč spreminjanje globoko zakoreninjenih družbenih prepričanj. Starizem in stereotipi o

nemoči starejših so v naši družbi še vedno močno prisotni. Staranje moramo sprejeti kot naraven, dostojanstven in dragocen del življenjskega cikla, ki skupnosti prinaša modrost in izkušnje. Z razbijanjem predsodkov in aktivnim vključevanjem starejših moramo postati družba, ki deluje po načelu »človek človeku človek«.

LITERATURA IN VIRI

- Bivanje starejših na kmetiji.* (B. d.). Pridobljeno 27. 3. 2026 s spletne strani <https://www.deos.si/bivanje-starejsih-na-kmetiji/>
- Diakoniewerk Weltersbach. (B. d.). *Wir über uns.* Pridobljeno 3. 3. 2026 s spletne strani <https://www.diakoniewerk-weltersbach.de/wir-ueber-uns/>
- EnEA Treviso. (B. d.). *Ente Educazione Assistenza.* Pridobljeno 3. 3. 2026 s spletne strani <https://www.israa.it/ae03223/zf/index.php/servizi-aggiuntivi/index/index/idtesto/74>
- Hurtado Monarres, M. in Kerbler, B. K. (2024). Digitalne tehnologije in sistemi za bivanje starejših ljudi v domačem okolju. *Urbani izziv. Posebna izdaja*, (19), 114–124.
- Imperl, F. (2016). Razvojna usmeritev domov za starejše. *Kakovostna starost*, 19(1), 4–8.
- Kranjc, M. (2014). Domovi starejših občanov in oskrbovana stanovanja – analiza trga v Sloveniji (Magistrska naloga). Nova Gorica: [M. Krajnc]. Pridobljeno 25. 2. 2026 s spletne strani <https://revis.openscience.si/lzpisGradiva.php?id=2532>
- Mali, J. in Hrovatič, D. (2011). Kam gre slovenska gerontologija? V M. Merkač Skok in M. Cingula (ur.), *Znanje in poslovni izzivi globalizacije v letu 2011: 2. znanstvena konferenca z mednarodno udeležbo, Celje, 17. november 2011*, str. 17–25. Celje: Fakulteta za komercialne in poslovne vede.
- Ministrstvo za demografijo, družino in socialne zadeve. (2026a). *Pomoč na domu.* Pridobljeno 14. 2. 2026 s spletne strani <https://www.gov.si teme/pomoc-na-domu/>
- Ministrstvo za demografijo, družino in socialne zadeve. (2026c). *Večgeneracijski centri.* Pridobljeno 25. 2. 2026 s spletne strani <https://www.gov.si teme/vecgeneracijski-centri/>
- Ministrstvo za demografijo, družino in socialne zadeve. (2026d). *Dolgotrajna oskrba: pravice in storitve.* Pridobljeno 25. 3. 2026 s <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/dolgotrajna-oskrba/pravice-in-storitve/#e221504>
- Ministrstvo za gospodarstvo, delo in šport. (2026). *Preprečevanje dela in zaposlovanja na črno.* Pridobljeno 25. 2. 2026 s spletne strani <https://www.gov.si teme/preprecevanje-dela-in-zaposlovanja-na-crno/>
- Postanite prostovoljec.* (B. d.). Pridobljeno 25. 2. 2026 s <https://zavodas.si/prostovoljstvo/>
- Priporočila za vzpostavitev skupnostno usmerjenih struktur pomoči in oskrbe po bielefeldskem modelu: priročnik za občine, stanovanjska podjetja, ambulantne službe in druge zainteresirane strani.* (2014). Ljubljana: Skupnost socialnih zavodov Slovenije.
- Prostofer. (B. d.). *Prostovoljni šofer.* Pridobljeno 25. 2. 2026 s spletne strani <https://prostofer.si/>
- Ramovš, J. (2003). *Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika.* Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- SENIORPROJEKT, svetovanje in projektiranje. (2004). *Projekt Vas brez ovir, Cerklje na Gorenjskem.* Logatec: SENIORPROJEKT, svetovanje in projektiranje.
- Slovenska filantropija. (B. d.). *Medgeneracijsko sodelovanje.* Pridobljeno 25. 2. 2026 s spletne strani <https://www.filantropija.org/medgeneracijsko-sodelovanje/>
- Socialni servis.* (2025). Pridobljeno 27. 2. 2026 s spletne strani <https://spot.gov.si/sl/dejavnosti-in-poklici/dejavnosti/socialni-servis/>
- Statistični urad Republike Slovenije. (2021). *Prebivalstvo - Slovenske regije in občine v številkah.* Pridobljeno 4. 11. 2023 s spletne strani <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/12345/prebivalstvo-regije-obcine.pdf>
- Statistični urad Republike Slovenije. (2023b). *SiStat podatkovna baza: prebivalstvo.* Pridobljeno 4. 11. 2023 s spletne strani <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/Data/05C1004S.px/table/tableViewLayout2/?loadedQueryId=18467&timeType=item>
- Turk, A. (2008). Statistični podatki: prebivalstvo Slovenije se stara. Pridobljeno 31. 3. 2026 s spletne strani Microsoft Word - 3_Statisti\350ni podatki_Prebivalstvo Slovenije se stara.
- Vodišek Razboršek, V., Prtenjak, B., Klobčar, M. in Ramovš, J. (2016). Ubrana vodstvena ekipa Doma starejših Šentjur prenavlja koncept. *Kakovostna starost: revija za socialno gerontologijo in gerontagogiko*, 19(1), 69–86.
- Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre). (2010). *Uradni list RS*, št. 61 s spremembami in dopolnitvami. Pridobljeno 31. 3. 2026 s <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5609>

PREPREČEVANJE PRETIRANE UPORABE UMETNE INTELIGENCE PRI PRIPRAVI STROKOVNIH IZDELKOV IN DIPLOMSKIH NALOG V SLOVENSKEM VISOKOŠOLSKEM PROSTORU

Povzetek: Članek obravnava izziv s katerim se pedagoški delavci srečujemo zadnji dve leti. Uporaba umetne inteligence je postala vsakodnevni pripomoček v procesih učenja ter študija slovenskih visokošolskih študentov. Študentje pri študiju vedno pogosteje uporabljajo umetno inteligenco (v nadaljevanju UI). Pretirana uporaba UI pri študiju in pisanju strokovnih izdelkov ter nekritično razmišljanje lahko študente pogosto »zapelje v kognitivno predajo«. Kognitivna predaja je stanje, ko uporabnik nekritično prevzame sodbe, zaključke in rešitve, ki jih predlaga UI, namesto, da bi aktivirali lasten razmislek in razumevanje (Ivanuša, 2026). Še večji izziv pa predstavlja pretirana uporaba UI pri pripravi diplomskih nalog. V tem primeru to ni rezultat študentovega dela in znanja ter njegovega razumevanja. Članek temelji na aktualnih člankih, ki pedagoškim delavcem dajejo priporočila, kako preprečevati oz. zmanjšati pretirano uporabo UI v postopkih pisanja diplomske naloge oz. strokovnih izdelkov.

Ključne besede: umetna inteligenca, pretirana uporaba UI, postopek spremljave pisanja diplome.

UVOD

Umetna inteligenca (UI) izjemno hitro spreminja podobo slovenskega visokošolskega izobraževanja. Vključena je v vse procese študija, tako z vidika študentov kot pedagoških in raziskovalnih sodelavcev. Študenti umetno inteligenco že zelo aktivno uporabljajo – za učenje, povzemanje snovi, jezikovno podporo ter pisanje strokovnih besedil in diplomskih nalog ter za organizacijo lastnega študija.

V Resoluciji o UI v visokem šolstvu je ŠOS (2026) jasno poudarja, da mora biti umetna inteligenca orodje za podporo učenju, ne pa nadomestilo za samostojno mišljenje, ustvarjalnost ali akademsko odgovornost.

Ena ključnih skupnih točk resolucije je potreba po jasnih, razumljivih in enotnih pravilih rabe umetne inteligence v visokem šolstvu.

Študentska organizacija opozarja, da trenutna neenotna praksa med fakultetami ustvarja negotovost, neenakost in tveganje za arbitrarnost pri preverjanju znanja. To ugotavljamo tudi visokošolski pedagoški delavci na terenu in v predavalnicah.

Slovenske fakultete za študijsko leto 2026/2027 pospešeno pripravljajo smernice o uporabi UI. Vsebine smernic bodo podobne. Prav vse pa bodo vključevale – skupna izhodišča za uporabo UI pri učenju, poučevanju, ocenjevanju, raziskovanju in strokovnem delu.

Njihovo prvo načelo se bo glasilo – za uporabo UI in končni rezultat je vedno odgovoren človek, UI pa ne nadomešča strokovne, pedagoške ali raziskovalne presoje. Sprejete smernice bodo obravnavale in vključevale tudi področja varstva podatkov, transparentnost, akademsko integriteto, pravičen dostop in sorazmernost uporabe. Prav tako bodo vključevale ločene usmeritve za študente, pedagoge, raziskovalce in strokovne delavce.

Prve javno objavljene smernice so avgusta 2026 objavili na spletni strani Univerze v Ljubljani (UL, 2026). V članku bomo predstavili pogled na preprečevanje pretirane uporabe umetne inteligence pri pripravi strokovnih izdelkov in diplomskih nalog v slovenskem visokošolskem prostoru, na osnovi mojih 30 letnih izkušenj na pedagoškem delu združenih z mojim znanjem pridobljenim kot poslovni informatik in kot predavateljica in uporabnica UI v zadnjih letih.

Vsi pedagoški delavci smo si (vsak pri sebi) postavili vprašanje – v kolikšni meri nam pri odkrivanju prekomerne uporabe UI pri pisanju diplom lahko pomaga sodobna tehnologija?

Obstoječa tehnologija odkrivanja plagiatorstva ter zanesljivega odkrivanja napisanih tekstov z pomočjo UI je nezanesljiva in pravno sporna in zakonito vprašljiva.

Zelo pomembni sta dve do sedaj pogosto zaznani dejstvi s strani pedagoških delavcev:

Nezanesljivost detektorjev: Orodja za zaznavanje besedil UI (AI detectors) pogosto javljajo lažne rezultate ali pa jih je mogoče zlahka zaobiti. Zato slovenske fakultete teh programov ne uporabljajo kot edini ali zakoniti dokaz za plagiatorstvo, temveč zgolj kot opozorilni indikator za mentorja.

Varnost podatkov: Smernice študente in raziskovalce strogo opozarjajo, naj v javno dostopna orodja UI ne vnašajo osebnih podatkov, poslovnih skrivnosti ali avtorskih podatkov svojih preučevanih subjektov.

Za preprečevanje pretirane uporabe umetne inteligence pri pripravi strokovnih izdelkov in diplomskih nalog potrebujem (didaktično) drugačen pristop in drugačne aktivnosti, kot do sedaj. V ta namen se že pripravljajo orodja, ki bodo to omogočala.

Te aktivnosti pa od pedagoškega delavca in študenta zahtevata več časa in več aktivnosti in komunikacije. Zahteva proces kjer študent sproti dokazuje svoje razumevanje, odločitve in avtorstvo. Predlog tega procesa je opisan v naslednjem poglavju.

ZASNOVA PROCESA, PRI KATEREM ŠTUDENT SPROTI DOKAZUJE SVOJE RAZUMEVANJE, ODLOČITVE IN AVTORSTVO

UNESCO v svoji publikaciji *Guidance for generative AI in education and research* (2023) predlaga da najzanesljivejši pristop ni v uporabi UI, temveč v zasnovi procesa, pri katerem študent sproti dokazuje svoje razumevanje, odločitve in avtorstvo.

Diplomsko delo naj zato ne bo enkratna oddaja končnega besedila, ampak zaporedje preverljivih korakov: izbira problema, dispozicija, raziskovalni načrt, zbiranje in analiza podatkov, osnutki, zagovor ter refleksija o uporabi UI.

UNESCO posebej poudarja človeško avtonomijo, odgovornost za vsebino, preverjanje točnosti in ohranjanje priložnosti za samostojno mišljenje, razpravo ter empirično delo.

V publikaciji predlagajo in priporočajo sedem aktivnosti oz. sklopov kot predlog pedagoškemu delavcu v postopkih pisanja strokovnih besedil, ki bodo zmanjšale verjetnost prekomerne uporabe UI s strani študentov.

Jasno določite dovoljeno uporabo UI

Popolna prepoved je pogosto težko izvedljiva in študentom ne razvije odgovornega odnosa do orodij. Bolj učinkovita je razdelitev uporabe UI na tri kategorije:

Tabela 1: Tri kategorije uporabe UI (UNESCO, 2023)

Uporaba UI	Primer	Priporočilo
Dovoljena	Jezikovni popravki lastnega besedila, pomoč pri oblikovanju vprašanj, razlaga nejasnega pojma	Dovoljena z navedbo uporabe
Pogojno dovoljena	Ideje za strukturo, iskanje možnih ključnih besed, simulacija kritičnega bralca	Dovoljena, vendar mora študent vse preveriti in utemeljiti
Nedovoljena	Izdelava dispozicije ali poglavij namesto študenta, izmišljanje virov, analiza podatkov brez razumevanja, oddaja generiranega besedila kot lastnega	Obravnava kot kršitev akademske integritete

Študent mora biti odgovoren za vsako trditev, vir, interpretacijo in sklep, ne glede na to, ali je vsebino pripravil sam ali s pomočjo UI. Pri tem ne priporočamo določanja univerzalnega odstotka »dovoljene UI«. Pomembnejši so namen uporabe, preglednost, preverjanje in študentovo razumevanje.

Predavatelj naj na začetku poda npr. kratko pisno opozorilo oz. navodilo:

UI lahko uporabljate kot podporno orodje pri načrtovanju, preverjanju jezika in kritični analizi. Ne sme nadomestiti vašega razmišljanja, raziskovalnega dela ali avtorstva. Za vsebino, vire, metodologijo, izračune in sklepe ste odgovorni sami. Vsako pomembnejšo uporabo UI morate razkriti.

Dispozicijo mora študent pisati v več korakih

Dispozicija je najboljša priložnost za preverjanje, ali študent temo res razume. Namesto da študent odda le končni dokument, naj opravi naslednje faze.

Faza 1: Obramba ideje

Študent naj najprej pripravi kratko ustno ali pisno predstavitev:

- Kaj je konkreten problem?
- Zakaj je pomemben?
- Koga ali kaj zadeva?
- Kaj o problemu že vemo?
- Česa še ne vemo?
- Kaj bo študent sam ugotavljal?

Predavatelj naj postavlja dopolnilna vprašanja in preverja, ali študent zna problem razložiti brez naučenih formulacij. Če študent ne zna preprosto pojasniti teme, še ni pripravljen na pisanje dispozicije.

Faza 2: Osebna utemeljitev teme

Študent naj napiše kratko utemeljitev, ki izhaja iz njegovega področja, prakse, opazovanja ali predhodnega študija. Koristna vprašanja so:

- Kaj me je pripeljalo do te teme?
- Katero konkretno situacijo želim raziskati?
- Katerega pojma še ne razumem dovolj?
- Katere predpostavke imam o problemu?
- Kaj bi lahko pokazalo, da se motim?

Takšna vprašanja so za jezikovni model manj uporabna kot splošna navodila, študentu pa pomagajo razviti raziskovalno lastništvo.

Faza 3: Delo z izvirnimi viri

Študent naj sam izbere začetne vire in za vsak vir pripravi anotacijo:

- Kaj je glavno sporočilo vira?
- Kateri dokaz ga podpira?
- Kako je vir povezan z mojo temo?
- Kakšna je njegova omejitev?
- Kje se razlikuje od drugih virov?

Predavatelj lahko zahteva, da študent na srečanju ustno predstavi dva ali tri vire. S tem se hitro pokaže, ali jih je dejansko prebral.

Faza 4: Raziskovalni trikotnik

Pred oddajo dispozicije naj študent ločeno pripravi:

- raziskovalni problem,
- raziskovalno vprašanje,
- predvideni način pridobivanja dokazov.

Nato mora pojasniti, zakaj je metoda primerna za vprašanje. Posebej preverite, ali se vprašanje, cilji, hipoteze in metoda med seboj ujemajo. UI lahko predlaga formalno lep zapis, težje pa nadomesti razumevanje konkretnega konteksta, udeležencev in omejitev raziskave.

Postopek pisanje diplome vodite kot raziskovalni dnevnik

Končni izdelek sam po sebi ni dovolj dober dokaz avtorstva. Predlagam obvezen raziskovalni portfelj, ki se oddaja skupaj z diplomom in vsebuje:

- različice raziskovalnega vprašanja;
- zapis sestankov in ključnih odločitev;
- seznam pregledanih virov;
- anotacije virov;
- osnutke posameznih poglavij;
- uporabljene podatke in način njihovega čiščenja;
- izračune, kodiranje ali analitične korake;
- komentarje mentorja in odziv študenta;
- evidenco uporabe UI;
- kratko refleksijo o tem, kaj je študent spremenil in zakaj.

To ni administrativni dodatek, ampak dokazovalna sled razvoja mišljenja in ustvarjanja študenta.

Pri vsakem večjem oddanem delu lahko študent odgovori na tri vprašanja:

- Kaj sem v tej različici izboljšal?
- Katero odločitev sem sprejel sam in na podlagi česa?
- Kaj še ne znam dovolj dobro pojasniti?

Zavedamo se, da takšno sledenje postopka pisanja diplome zahteva več časa in angažiranja tako za predavatelja kot študenta. Vendar je to trenutno ena najboljših možnosti.

Uvedite vmesne »kontrolne točke« postopka pisanja diplome

Namesto enega preverjanja na koncu uporabite kratke obvezne kontrolne točke:

- Predlog teme – kratka razlaga problema.

- Predhodna literatura – nekaj virov z anotacijami.
- Dispozicija – ustna razprava z mentorjem.
- Metodološki načrt – pojasnilo, kako bo študent pridobil in analiziral dokaze.
- Prvi rezultati – predstavitev lastnega dela.
- Osnutek razprave – kaj rezultati pomenijo in česa ne dokazujejo.
- Končna diploma – oddaja skupaj z refleksijo in zagovorom.

Vsaka faza naj bo kratka, vendar ocenjena ali vsaj potrjena. Tako ni mogoče učinkovito oddati celotne, z UI izdelane diplome brez sodelovanja v procesu.

Ocenjujte razumevanje študenta in ne le napisanega besedila

V tabeli so prikazana področja ocenjevanja in primeri vprašanj, ki se na ta področja nanašajo. S tem predavatelj preverja elemente in vsebine, ki jih UI ne more verodostojno nadomestiti. Z odgovori študenta lahko ugotovimo njegovo prav znanje in razumevanje tematike.

Področje ocenjevanja	Vprašanje za ocenjevalca
Razumevanje problema	Ali študent zna problem razložiti s svojimi besedami?
Utemeljitev izbire	Ali zna pojasniti, zakaj je izbral prav to temo, vir in metodo?
Delo z viri	Ali zna razlikovati med kakovostnim, šibkim in nerelevantnim virom?
Metodološko odločanje	Ali zna pojasniti prednosti in omejitve svojega postopka?
Analiza	Ali sklepi izhajajo iz podatkov in ne le iz splošnih trditev?
Kritično mišljenje	Ali prepozna negotovosti, protislovja in alternativne razlage?
Proces	Ali obstaja verodostojna sled razvoja dela?
Ustna obramba	Ali zna svoje odločitve pojasniti brez pripravljenega besedila?

Končni slog in jezik naj bosta pomembna, vendar ne smeta imeti večje teže kot razumevanje raziskovalnega procesa.

Uporabite ustno preverjanje napisanega in študentovo razumevanje

Kratki individualni (zoom online) pogovori predavatelja s študentom so učinkovitejši od detektorjev UI. Pri zagovoru ne sprašujte le: »Ali ste uporabili UI?« Vprašajte konkretno:

- Zakaj ste izključili ta vir?
- Kako ste prišli do tega sklepa?
- Kaj bi se zgodilo, če bi spremenili to predpostavko?
- Kateri del raziskave je bil najtežji?
- Katero kritiko bi lahko naslovili na svojo metodo?
- Pokažite, kako ste iz podatkov prišli do te ugotovitve.
- Kateri odstavek bi danes napisali drugače?
- Kaj je v diplomu vaše najbolj izvirno spoznanje?

Pri sumu na neskladje med besedilom in študentovim znanjem naj sledi pošten razgovor, ne avtomatična sankcija. Orodja za zaznavanje besedila, ustvarjenega z UI, imajo lahko napačne pozitivne in negativne rezultate, zato naj bodo kvečjemu signal za nadaljnjo preverbo, ne dokaz kršitve.

Umetna inteligenca lahko postane predmet kritične uporabe

Namesto da študentom UI samo prepoveste, lahko del naloge oblikujete tako, da jo morajo kritično preveriti:

- študent sam napiše kratko razlago problema;
- pridobi odgovor jezikovnega modela;

- preveri vse trditve in vire;
- označi napake, manjkajoče vidike in pristranskosti;
- napiše izboljšano različico;
- utemelji, zakaj je svojo različico spremenil.

S tem UI postane predmet analize, ne nadomestek za mišljenje. Tak način je skladen s priporočilom, da mora uporaba UI vključevati človeški nadzor, interaktivno sodelovanje, višje ravni mišljenja in odgovornost za končni rezultat. (UNESCO,2023)

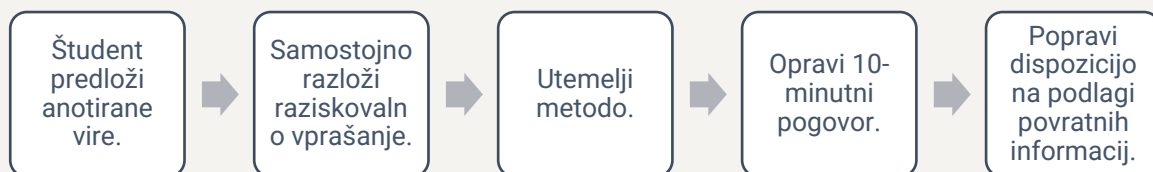
PRIPOROČEN POSTOPEK SPREMLJAVE PISANJA STROKOVNEGA DELA

Predavatelj lahko uporabi naslednji postopek spremljave pisanja strokovnega dela - diplome:

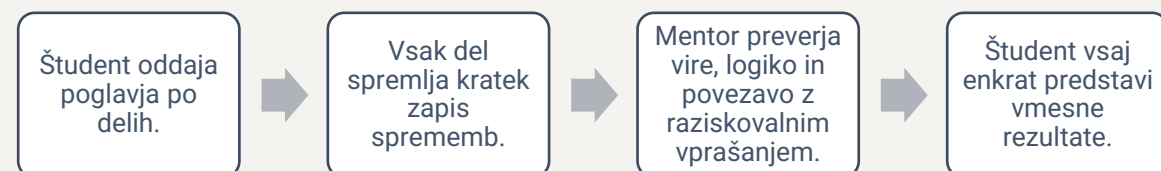
Na prvem srečanju

Pri dispoziciji

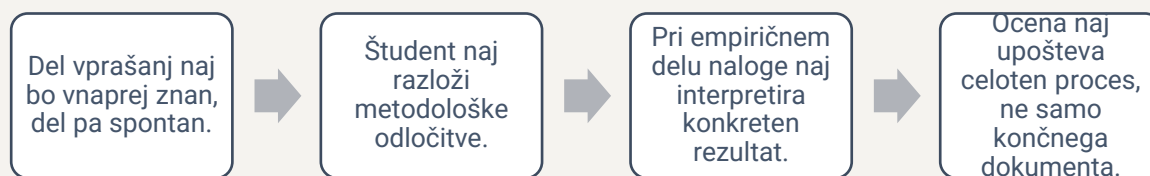
Med pisanjem

Pred oddajo

Pri zagovoru

Zavedati se moramo, da postopek preverjanja sprotne nastajanje diplome zahteva od predavatelja in tudi študenta več dodatnega dela in časa ter pogovorov. Vendar je v tej »UI situaciji« to edina realna možnost.

Cilj slovenskega visokošolskega prostora tako ostaja sooblikovanje kritične digitalne pismenosti študentov. Namen ni popolna prepoved tehnologije, temveč preprečevanje situacij, ko bi UI nadomestila študentovo lastno kritično mišljenje, analitične sposobnosti in samostojno raziskovalno delo.

ZAKLJUČEK

Prekomerna uporaba UI v postopkih pisanja strokovnih pisnih izdelkov ter diplom je pred pedagoške delavce na eni ter študente na drugi strani prinesla nov velik izziv. Diploma oz. drugi strokovni izdelki morajo biti delo ter rezultat študenta in ne UI.

Zato so oboji soočeni z novimi postopki sprotne preverjanja nastajanja diplome po korakih, ki bodo dokazovali študentovo znanje in razumevanje ter njegovo ustvarjalnost.

Če je diploma ocenjena predvsem kot lepo napisano besedilo, jo bo študent lahko učinkovito prepustil UI. Če je ocenjena kot osebno izveden, dokumentiran in zagovarjan raziskovalni proces, postane UI lahko pomočnik, ne pa avtor.

Formulo za dobro pisanje diplome (v času UI) lahko tako strnemo v preprosto pravilo:

jasna pravila + sprotno dokazovanje procesa + delo z izvirnimi viri + vmesne oddaje + ustna obramba + kritična refleksija o uporabi UI

Pedagoški delavci, naj bo ta članek poziv k akciji. Ne dovolite si, da bodo diplomske naloge v prekomernem obsegu rezultat UI in ne študenta, ki je (formalno) avtor te diplome.

Članek je napisan s pomočjo umetne inteligence. Avtorica pa je seveda podala izhodiščne ukaze ter v postopku pisanj teksta dodala »zrno soli ter človeški dotik in globoko razumevanje« ter svoje dolgoletne pedagoške in didaktične izkušnje. (Poe, 2026)

LITERATURA IN VIRI

Umetna inteligenca v izobraževanju – med državnimi razpravami in stališči študentov. (2026). Pridobljeno 17. 9. 2026 s spletne strani <https://www.studentska-org.si/umetna-inteligenca-v-izobrazevanju-med-drzavnimi-razpravami-in-stalisci-studentov/>

Ivanuš-Bezjak, M. (2026). Kako umetna inteligenca vpliva na kritično razmišljanje, kreativnost in ustvarjalnost slovenskih študentov. *Sociološka spoznanja*, Letnik 3, št. 9, str. [29–35]. ISSN 3023-9958. <https://socioloskaspoznanja-bm.si/wp-content/uploads/2026/08/Socioloska-spoznanja-9-2026.pdf>

UNESCO: *Guidance for generative AI in education and research.* (2023). Pridobljeno 17. 9. 2026 s spletne strani <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>

Smernice za uporabo umetne inteligence. (2026). Univerza v Ljubljani. Pridobljeno 17. 9. 2026 s spletne strani <https://www.uni-lj.si/univerza/smernice-za-uporabo-umetne-inteligenca>

POE. Pridobljeno s spletne strani <https://www.poe.com>

POVEZOVANJE GENERACIJ V SODOBNI DRUŽBI

Povzetek: Medgeneracijsko sodelovanje predstavlja pomemben dejavnik socialne povezanosti in solidarnosti v sodobni družbi. Zaradi staranja prebivalstva postajajo odnosi med mladimi in starejšimi vse pomembnejši za kakovost življenja posameznikov in razvoj skupnosti. Starejši ljudje s svojimi življenjskimi izkušnjami, znanjem in vrednotami lahko pomembno prispevajo k družbi, medtem ko mladi prinašajo nove ideje, energijo in tehnološka znanja. Prispevek predstavlja pojma starost in staranje ter poudarja pomen starejših ljudi v družbi. Posebna pozornost je namenjena pozitivnim oblikam medgeneracijskega sodelovanja in primerom dobre prakse v družini, izobraževalnih ustanovah, domovih za starejše in medgeneracijskih centrih. Obravnavane so tudi težave, kot so starizem, nasilje, izkoriščanje, zanemarjanje in osamljenost starejših. Nekaj najnovejši domačih in tujih raziskav osvetljujejo pomen medgeneracijskega sodelovanja. V zaključku je poudarjeno, da medgeneracijsko povezovanje prispeva k večjemu medsebojnemu razumevanju, zmanjševanju predsodkov ter ustvarjanju bolj vključujoče in solidarne družbe.

Ključne besede: medgeneracijsko sodelovanje, starost, staranje, starizem, aktivno staranje, družina.

UVOD

Sodobna družba se sooča z velikimi demografskimi spremembami. Zaradi podaljševanja življenjske dobe in nižje rodnosti se delež starejših prebivalcev povečuje, zato postaja medgeneracijsko sodelovanje vse pomembnejše. V času hitrega tehnološkega razvoja, družbenih sprememb in individualizacije se pogosto zmanjšujejo stiki med mladimi in starejšimi. Kljub temu pa prav povezovanje generacij prispeva k večji solidarnosti, razumevanju in kakovosti življenja vseh članov družbe. Medgeneracijsko sodelovanje seveda tudi omogoča izmenjavo znanja, izkušenj in vrednot ter krepí občutek pripadnosti skupnosti, kar je tako za starejše kakor tudi za mlade zelo pomembno, hkrati pa prinaša tudi dobrobit za družbo kot celoto.

Staranje prebivalstva predstavlja enega največjih družbenih izzivov 21. stoletja, saj pomembno vpliva na družinske odnose, trg dela in sisteme socialne varnosti, navaja Mali (2019). Bengtson & Roberts (1991) pa dodajata, da demografske spremembe zahtevajo nove oblike medgeneracijskega povezovanja, saj lahko le sodelovanje med generacijami prispeva k dolgoročni družbeni stabilnosti in solidarnosti (prav tam).

STAROST IN STARANJE

Starost je življenjsko obdobje, ki nastopi po odraslosti in predstavlja naraven del človekovega razvoja. Staranje je proces bioloških, psiholoških in socialnih sprememb, ki spremljajo človeka skozi vse življenje. Danes starejši ljudje živijo dlje in so pogosto aktivni, samostojni ter vključeni v različne družbene dejavnosti. V preteklosti je bila starost pogosto povezana predvsem z nemočjo in odvisnostjo od drugih, danes pa vedno bolj govorimo o aktivnem staranju. To pomeni, da starejši ohranjajo telesno in duševno dejavnost, sodelujejo v skupnosti ter prispevajo svoje znanje in izkušnje. K temu pa veliko prispeva aktivno in sproščujoče življenje doma kot tudi širše v okolju, kjer bivajo starejši.

Starost ni zgolj biološko obdobje človekovega življenja, temveč tudi družbeni pojav, ki ga oblikujejo kultura, družbeni odnosi in življenjske okoliščine posameznika (Accetto, 1986). Kakovostno staranje je povezano z aktivnim vključevanjem starejših v družbo, ohranjanjem socialnih mrež in občutkom življenjske smiselnosti (Ramovš, 2014). Mali (2013, str. 24–27) poudarja, da sodobna družba pogosto

starejše obravnava predvsem skozi prizmo njihove odvisnosti, pri čemer spregleda njihove sposobnosti, izkušnje in potencial za aktivno sodelovanje v skupnosti. Macuh (2020) pa meni, da staranje ni zgolj biološki proces, temveč tudi družbeni pojav, ki zahteva prilagajanje posameznika in družbe. Po njegovem mnenju je pomembno, da starejše obravnavamo kot aktivne člane družbe, ki lahko s svojim znanjem in izkušnjami pomembno prispevajo k skupnosti (prav tam).

Staranje pa je naraven proces, ki vključuje biološke, psihološke in socialne spremembe ter spremlja človeka skozi celotno življenjsko obdobje. Kakovost staranja je v veliki meri odvisna od medčloveških odnosov, aktivnega vključevanja v družbo in občutka pripadnosti skupnosti (Ramovš, 2014). Starejši ljudje imajo pomembno vlogo pri prenosu izkušenj, vrednot in kulturne dediščine na mlajše generacije. Medgeneracijska povezanost prispeva k večji kakovosti življenja posameznika in družbe kot celote (prav tam, str. 112–115).

Starejši ljudje predstavljajo pomemben socialni kapital, saj prispevajo k prenosu znanja, kulturnih vrednot in življenjskih izkušenj med generacijami (Bordone, 2015). Bengtson in Roberts (1991, str. 856–870) ugotavljata, da medgeneracijska povezanost temelji na več dimenzijah, med katerimi so čustvena bližina, medsebojna pomoč, skupne vrednote in pogostost stikov.

V družbi imajo starejši zato pomembno vlogo. So nosilci življenjskih izkušenj, tradicije, kulturne dediščine in družinskih vrednot. Mnogi pomagajo pri vzgoji vnukov, nudijo podporo družinskim članom ter sodelujejo v prostovoljskih organizacijah. Njihova modrost in življenjske izkušnje pa predstavljajo pomemben vir znanja za mlajše generacije.

POZITIVNI ODNOSI MED MLADIMI IN STAREJŠIMI

Medgeneracijsko sodelovanje temelji na spoštovanju, razumevanju in medsebojni pomoči. Pozitivni odnosi med mladimi in starejšimi prinašajo koristi obema generacijama. Mladi od starejših pridobivajo življenjske izkušnje, znanje in vrednote, starejši pa preko stikov z mladimi ohranjajo občutek povezanosti z družbo, pridobivajo nova znanja ter lažje sledijo sodobnim spremembam.

Pozitivni stiki med generacijami zmanjšujejo predsodke ter povečujejo razumevanje in spoštovanje med mladimi in starejšimi (Drury, Abrams, & Swift, 2016). Raziskave kažejo, da medgeneracijski programi pomembno izboljšujejo socialno vključenost, duševno zdravje in občutek pripadnosti skupnosti (Savino et al., 2025). Duflos in sodelavci (2021) poudarjajo, da medgeneracijska solidarnost omogoča izmenjavo podpore, znanja in čustvene opore med družinskimi člani različnih generacij. Bordone (2015) pa medgeneracijsko solidarnost opredeljuje kot vzajemno pomoč med generacijami, ki se kaže v čustveni podpori, skupnem preživljanju časa in medsebojni skrbi.

Eden izmed primerov dobre prakse so medgeneracijski centri, kjer se srečujejo različne generacije in sodelujejo pri ustvarjalnih, športnih ter izobraževalnih dejavnostih. Takšna srečanja zmanjšujejo predsodke in spodbujajo medsebojno razumevanje. Pogosti so tudi projekti, v katerih mladi starejše učijo uporabe računalnikov, pametnih telefonov in interneta. Starejši tako pridobijo digitalne spretnosti, mladi pa razvijajo potrpežljivost in socialne veščine. Pomemben primer medgeneracijskega sodelovanja predstavljajo tudi sodelovanja med vrtci ter šolami in domovi za starejše, ki pogosto organizirajo skupna srečanja. Otroci in starejši skupaj ustvarjajo, pojejo, berejo pravljice, ali praznujejo različne praznike. Takšne aktivnosti prispevajo k večji socialni vključenosti starejših ter bogatijo razvoj otrok. Starejši ljudje torej predstavljajo pomemben vir življenjskih izkušenj, modrosti in vrednot, ki jih lahko prenašajo na mlajše generacije. Macuh (2020) meni, da imajo prav starejši pomembno vlogo pri ohranjanju tradicije, kulturne dediščine in družinske povezanosti.

Zavedati se je potrebno, da pozitiven zgled predstavlja tudi družina, kjer stari starši aktivno sodelujejo pri vzgoji vnukov, dokler so še v skupnem gospodinjstvu. Takšni odnosi krepijo družinske vezi in omogočajo prenos življenjskih izkušenj na mlajše generacije. Ko zaradi različnih vzrokov stari starši sčasoma razmišljajo o prehodu v institucionalno oskrbo, pa je edino prav in spoštljivo, da se ta vez ohranja. Ne samo z občasnimi obiski, temveč predvsem z druženjem in spoštljivim odnosom.

TEŽAVE V ODNOSIH DO STAREJŠIH LJUDI

Poleg sodelovanja se med generacijami pojavljajo tudi konflikti, ki so pogosto posledica različnih vrednot, življenjskih slogov in pričakovanj (Hammarström, 2005). Starizem oziroma diskriminacija na podlagi starosti zmanjšuje družbeno vključenost starejših ter negativno vpliva na njihovo samopodobo in kakovost življenja (WHO, 2021). Težave se lahko kažejo tudi v zanemarjanju, finančnem izkoriščanju in različnih oblikah nasilja nad starejšimi osebami (Mali, 2018).

Kljub številnim pozitivnim primerom se starejši ljudje pogosto srečujejo tudi z različnimi oblikami diskriminacije in nasilja. Zaradi stereotipov o starosti so včasih obravnavani kot manj sposobni ali manj pomembni člani družbe.

Nasilje nad starejšimi

Na problem nasilja nad starejšimi opozarjajo številni domači in tuji strokovnjaki. V Sloveniji so se s področjem nasilja nad starejšimi ukvarjale Kožuh Novak, Lukić in Cajnko (2014), ki poudarjajo, da je nasilje nad starejšimi pogosto prikrito in zaradi staranja prebivalstva predstavlja vse večji družbeni problem. Med najpomembnejšimi tujimi raziskovalci je ameriški gerontolog K. Pillemer (2021), ki opozarja na povezavo med starizmom (ageismom) in večjim tveganjem za nasilje nad starejšimi osebami. Tudi World Health Organization (2024) poudarja, da je nasilje nad starejšimi pomemben javnozdravstveni problem, ki prizadene približno eno od šestih oseb, starejših od 60 let.

Nasilje nad starejšimi je resen družbeni problem. Lahko se pojavlja v različnih oblikah:

- fizično nasilje (udarjanje, porivanje, omejevanje gibanja),
- psihično nasilje (žalitve, poniževanje, grožnje),
- finančno izkoriščanje (zloraba denarja ali premoženja),
- zanemarjanje osnovnih potreb (hrana, zdravila, higiena) in
- socialna izolacija in osamljenost.

Mnogi primeri nasilja ostanejo neodkriti, saj se starejši zaradi strahu, sramu ali odvisnosti od storilcev ne odločijo za prijavo. Vso to zanikanje še dodatno pripomore k temu, da nasilneži ostanejo neodkriti in po potrebi svoje nasilje tudi nadaljujejo.

4Osamljenost in izključenost

Velik izziv predstavlja tudi osamljenost. Zaradi izgube partnerja, oddaljenosti družinskih članov ali zmanjšane mobilnosti številni starejši živijo sami. Pomanjkanje socialnih stikov lahko negativno vpliva na njihovo telesno in duševno zdravje. Prav zato je pomembno razvijati programe, ki starejšim omogočajo aktivno vključevanje v družbo ter pogostejše stike z mlajšimi generacijami. Osamljenost predstavlja enega največjih izzivov starajoče se družbe. Veliko starejših ljudi zaradi izgube partnerja, oddaljenosti družinskih članov, bolezni ali zmanjšane mobilnosti ostaja brez rednih socialnih stikov. Dolgotrajna osamljenost lahko negativno vpliva na telesno zdravje, duševno počutje in kakovost življenja posameznika.

Ramovš (2014, str. 187–190) poudarja, da je človek izrazito socialno bitje, zato pomanjkanje medosebnih odnosov pri starejših pogosto povzroča občutke praznine, nemoči in zmanjšane življenjske vrednosti. Medgeneracijski odnosi imajo pri tem pomembno varovalno vlogo, saj starejšim omogočajo občutek pripadnosti in sprejetosti. Podobno ugotavlja tudi Macuh (2020), ki opozarja, da sodobni način življenja pogosto zmanjšuje stike med generacijami. Zaradi hitrega življenjskega tempa, selitev mladih in manjših družin številni starejši ostajajo socialno izolirani. Po njegovem mnenju prav medgeneracijsko sodelovanje pomembno zmanjšuje osamljenost starejših ter krepi njihovo aktivno vključevanje v družbo.

Victor in Bowling (2012, str. 650–652) navajata, da socialna izključenost starejših ne pomeni le pomanjkanja socialnih stikov, temveč tudi omejen dostop do družbenega življenja, informacij, storitev in možnosti aktivnega sodelovanja v skupnosti. Posledice socialne izključenosti se lahko kažejo v slabšem duševnem zdravju, depresiji in zmanjšanem občutku življenjskega zadovoljstva. Hawkey in Cacioppo (2010) pa ugotavljata, da kronična osamljenost povečuje tveganje za različne zdravstvene težave, med drugim za depresijo, anksioznost, srčno-žilne bolezni in hitrejše upadanje kognitivnih sposobnosti. Zato avtorja poudarjata pomen socialnih mrež, družinske podpore in aktivnega vključevanja starejših v družbeno življenje.

Medgeneracijski programi, prostovoljske dejavnosti, druženja v domovih za starejše in medgeneracijskih centrih predstavljajo pomembne načine preprečevanja osamljenosti in socialne izključenosti. Redni stiki med mladimi in starejšimi prispevajo k večji socialni povezanosti, boljšemu počutju starejših ter zmanjševanju stereotipov med generacijami (WHO, 2023).

MEDGENERACIJSKO SODELOVANJE DOMA IN V INSTITUCIJAH

Medgeneracijsko sodelovanje se začne v družini. Družinski člani lahko z medsebojno pomočjo, pogovorom in skupno preživetim časom gradijo odnose, ki temeljijo na spoštovanju in zaupanju. Otroci se od starejših učijo življenjskih vrednot, starejši pa preko mladih spoznavajo novosti sodobnega sveta. Pomembno vlogo imajo tudi različne institucije, kot so šole, vrtci, domovi za starejše, medgeneracijski centri in lokalne skupnosti. Te ustanove organizirajo skupne projekte, delavnice, prostovoljske aktivnosti in srečanja, ki spodbujajo sodelovanje med generacijami.

Človek je živo bitje, ki ob sebi bolj ali manj ves čas potrebuje drugo živo bitje, je zapisal Macuh (2020, str. 104). Sociologi poudarjajo, da je človek živo bitje, ki ne more živeti sam. Samota ubija, pravijo, zato je potrebno poskrbeti, da človek od rojstva (primarna socializacija) do smrti ostaja družbeno bitje. S tem se izpopolnjuje, s tem zapolnjuje svoje primarne človeške vrzeli, s tem je človek, ki mu je mar za sočloveka. Sobivanja pa je potrebno človeka naučiti in to je primarna naloga staršev – družine, vzgojno izobraževalnih ustanov, družbenega sistema kot celote in vsega življa v družbi. O tem in še marsičem bomo spregovorili v nadaljevanju, ko bomo obravnavali zelo pomembno področje življenja vsakega posameznika v družbi, tj. uravnavanja življenja med generacijami v sodobni družbi. Za začetek morda samo splošno potrjena ugotovitev, da je za kakovostno življenje v družini (skupnost mladih in starejših) potrebno sožitje vseh članov v tej skupnosti (prav tam).

Po mnenju Macuha (2019, str. 335) medgeneracijsko sodelovanje temelji na vzajemnosti, solidarnosti in izmenjavi izkušenj med generacijami. Starejši lahko mladim pomagajo z življenjskimi izkušnjami in modrostjo, mladi pa starejšim nudijo družbo, pomoč ter jih učijo novih znanj, na primer uporabe sodobne tehnologije. Macuh (2020) poudarja, da medgeneracijsko sodelovanje v starajoči se družbi ni več le možnost, temveč postaja nujna potreba sodobnega časa.

Družina predstavlja najpomembnejši prostor medgeneracijskega povezovanja, saj se prav v družinskem okolju oblikujejo prvi vzorci medsebojne pomoči, spoštovanja in solidarnosti (Bengtson & Roberts, 1991). Medgeneracijska solidarnost vključuje čustveno povezanost, pogostost stikov in pripravljenost družinskih članov za medsebojno pomoč v različnih življenjskih obdobjih (Merz et al., 2007).

Raziskava, ki jo je izvedel Macuh (2019), je pokazala, da se starejši posebej veselijo obiskov otrok iz vrtcev, osnovnih šol in srednjih šol, saj jim takšna srečanja popestrijo vsakdan ter zmanjšujejo občutek osamljenosti. Več kot polovica anketiranih starejših oseb v domovih za starejše je poudarila, da se redno vključujejo v medgeneracijska druženja, kar kaže na velik pomen tovrstnih aktivnosti za kakovost življenja starejših (prav tam).

Šole, vrtci, domovi za starejše in medgeneracijski centri imajo pomembno vlogo pri zmanjševanju stereotipov ter ustvarjanju pozitivnih izkušenj med generacijami (WHO, 2023). Novejše raziskave poudarjajo, da lahko tudi digitalne tehnologije in skupne ustvarjalne dejavnosti pomembno prispevajo k povezovanju mladih in starejših (Kim et al., 2025). Aktivno vključevanje starejših v skupnost krepi njihovo samostojnost, zmanjšuje osamljenost in prispeva k bolj povezani družbi (WHO, 2024). Uspešno medgeneracijsko povezovanje zmanjšuje predsodke, krepi socialno vključenost ter prispeva k bolj povezani in solidarni družbi.

V nadaljevanju predstavljam nekaj raziskav o medgeneracijskem sodelovanju, kjer izpostavljam podobnosti in razlike v ugotovitvah.

V Sloveniji je med novjšimi prispevki pomembna raziskava K. Malinovska (2023), ki je preučevala medgeneracijsko sodelovanje v zdravstvenem okolju. Ugotovila je, da različne generacije med seboj pogosto sodelujejo uspešno, vendar lahko stereotipi in razlike v komunikaciji povzročajo nesporazume. Raziskava poudarja pomen medsebojnega spoštovanja, prenosa znanja in prilagajanja komunikacije med generacijami. Med relevantnejšimi raziskavami je tudi prispevek K. Ramovš (2013), ki je na podlagi raziskave Inštituta Antona Trstenjaka analiziral medgeneracijsko sožitje in solidarnost med prebivalci Slovenije, starejšimi od 50 let. Ugotovila je, da večina anketirancev ocenjuje, da se mlajše in starejše generacije med seboj dobro razumejo, vendar obstajajo razlike glede na spol in starost. Raziskava poudarja pomen medsebojnega razumevanja, prenosa izkušenj in socialne podpore med generacijami. Podobne ugotovitve prinaša tuja raziskava avtorice W. Hwang in sodelavcev (2023), ki je preučevala medgeneracijsko solidarnost v družinah. Raziskovalci so ugotovili, da redni stiki med mlajšimi in starejšimi generacijami, tako osebni kot digitalni, pomembno prispevajo k večji povezanosti, zmanjšujejo osamljenost starejših ter izboljšujejo medsebojno razumevanje. Med novjšimi tujimi raziskavami izstopa študija avtorjev Canedo-García, García-Sánchez in Pacheco-Sanz (2024), ki je preučevala vpliv medgeneracijskih programov na zmanjševanje stereotipov o starosti. Avtorji ugotavljajo, da redni stiki med mladimi in starejšimi pomembno prispevajo k večjemu medsebojnemu razumevanju, zmanjšanju predsodkov ter izboljšanju socialne povezanosti v lokalnih skupnostih. Posebej poudarjajo pomen skupnih projektov, ki temeljijo na sodelovanju in izmenjavi izkušenj. Pomembna raziskava je tudi sistematični pregled Martins, Moreira in sodelavcev (2024), ki je analiziral učinke medgeneracijskih programov na duševno zdravje in socialno vključenost starejših oseb. Rezultati kažejo, da sodelovanje v medgeneracijskih dejavnostih zmanjšuje občutke osamljenosti, krepi občutek pripadnosti skupnosti ter pozitivno vpliva na psihološko dobrobit starejših. Raziskovalci poudarjajo, da so najuspešnejši programi tisti, ki vključujejo dolgoročno sodelovanje različnih generacij. Izpostaviti pa velja tudi študijo Zhang, Li in Wang (2025), ki je preučevala vpliv digitalnih medgeneracijskih programov na sodelovanje med mladimi in starejšimi. Ugotovili so, da skupna uporaba digitalnih tehnologij ne prispeva le k večji digitalni pismenosti starejših, temveč tudi izboljšuje

kakovost odnosov med generacijami. Mladi so pri tem razvijali več empatije in potrpežljivosti, starejši pa so poročali o večji samozavesti in socialni vključenosti.

Primerjava navedenih raziskav potrjuje ugotovitve predhodno predstavljenih slovenskih in tujih študij, da medgeneracijsko sodelovanje pomembno prispeva k zmanjševanju stereotipov, preprečevanju osamljenosti ter krepitvi socialne povezanosti. Posebej se poudarja pomen skupnih aktivnosti in uporabe sodobnih tehnologij kot učinkovitega sredstva za povezovanje različnih generacij.

ZAKLJUČEK

Medgeneracijsko sodelovanje je eden izmed ključnih dejavnikov za ustvarjanje povezane, vključujoče in solidarne družbe. V času, ko se prebivalstvo stara in ko hiter tehnološki razvoj pogosto povečuje razlike med generacijami, postaja medsebojno razumevanje še pomembnejše. Mladi in starejši imajo različne življenjske izkušnje, znanja in poglede na svet, vendar prav te razlike predstavljajo priložnost za učenje, rast in medsebojno bogatenje.

Starejši ljudje s svojimi izkušnjami, modrostjo in življenjskimi zgodbami pomembno prispevajo k ohranjanju kulturne dediščine, družinskih vrednot in družbene povezanosti. Mladi pa v odnose prinašajo energijo, ustvarjalnost, nove ideje in tehnološko znanje. Kadar med generacijami vladata spoštovanje in odprt dialog, lahko skupaj ustvarjajo okolje, v katerem se vsak posameznik počuti sprejetega, koristnega in cenjenega.

Medgeneracijsko sodelovanje ni le oblika socialne pomoči, temveč pomemben družbeni proces, ki krepi povezanost, solidarnost in medsebojno odgovornost med generacijami. Bengtson in Roberts (1991) poudarjata, da kakovost odnosov med generacijami pomembno vpliva na dobrobit posameznikov in družin. Prav tako Bordone (2015) ugotavlja, da medgeneracijska solidarnost prispeva k večji socialni stabilnosti in občutku pripadnosti skupnosti. Mali (2019) opozarja, da starajoča se družba potrebuje nove pristope povezovanja generacij, saj lahko le medsebojno sodelovanje zmanjšuje osamljenost starejših, krepi socialno mrežo posameznikov in spodbuja aktivno staranje. Zato mora medgeneracijsko sodelovanje postati pomemben del družinskega življenja, vzgojno-izobraževalnega sistema, socialnega varstva in lokalnih skupnosti. Kot poudarja Macuh (2020), medgeneracijsko sodelovanje postaja vse bolj zavestna odločitev posameznikov in hkrati nujna starajoče se družbe. Povezovanje generacij omogoča prenos znanja, vrednot in izkušenj, zmanjšuje osamljenost starejših ter spodbuja razvoj empatije in socialne odgovornosti pri mladih. Družba, ki spodbuja sodelovanje med generacijami, ustvarja pogoje za večjo socialno povezanost, solidarnost in kakovostnejše življenje vseh svojih članov. Pomembno je, da medgeneracijsko sodelovanje spodbujamo že v družini, saj prav tam nastajajo prvi odnosi med različnimi generacijami. Veliko vlogo imajo tudi vzgojno-izobraževalne ustanove, domovi za starejše, medgeneracijski centri, društva in lokalne skupnosti, ki lahko s skupnimi projekti in dejavnostmi ustvarjajo priložnosti za druženje in sodelovanje. Takšni stiki zmanjšujejo predsodke, preprečujejo osamljenost starejših ter mladim omogočajo razvoj empatije, odgovornosti in spoštovanja. Posebno pozornost je treba nameniti tudi preprečevanju nasilja, zanemarjanja in diskriminacije starejših. Družba mora zagotavljati pogoje za dostojno staranje, varnost in aktivno vključevanje starejših v družbeno življenje. Le tako bomo lahko gradili skupnost, v kateri bo starost razumljena kot vredno in pomembno življenjsko obdobje.

Zaključim lahko, da medgeneracijsko sodelovanje zato ni le koristna dejavnost, temveč nujna vrednota sodobne družbe. S povezovanjem mladih in starejših gradimo mostove med preteklostjo, sedanjostjo in prihodnostjo ter ustvarjamo bolj humano, strpno in povezano družbo za vse generacije. Zavedati se je potrebno, da le skupaj lahko oblikujemo prihodnost, v kateri bo vsak človek, ne glede na svojo starost, deležen spoštovanja, podpore in možnosti za polno vključevanje v življenje skupnosti.

LITERATURA IN VIRI

- Accetto, B. (1986). *Starost in staranje*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Bengtson, V. L., & Roberts, R. E. L. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: An example of formal theory construction. *Journal of Marriage and Family*, 53(4), 856–870.
- Bordone, V. (2015). Intergenerational solidarity. V J. D. Wright (ur.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2. izd.). Elsevier.
- Canedo-García, A., García-Sánchez, J. N., & Pacheco-Sanz, D. I. (2024). *Intergenerational programs and age stereotypes: Effects on social inclusion and community participation*. *Journal of Intergenerational Relationships*, 22(1), 45–62.
- Drury, L., Abrams, D., & Swift, H. J. (2016). Direct and extended intergenerational contact and young people's attitudes towards older adults. *British Journal of Social Psychology*, 56(3), 522–543.
- Duflos, M., Giraudeau, C., & Juneau, A. (2021). Using the intergenerational solidarity framework to understand grandparent–grandchild relationships. *Frontiers in Psychology*.
- Hawkley, L. C., & Cacioppo, J. T. (2010). Loneliness matters: A theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. *Annals of Behavioral Medicine*, 40(2), 218–227.
- Hwang, W., Kim, H., Kim, K., & Kim, J. (2023). Intergenerational solidarity with digital communication among older parents and adult children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(24), 7156. Pridobljeno s spletne strani <https://doi.org/10.3390/ijerph20247156>
- Kožuh Novak, M., Lukič, D., & Cajnko, A. (2014). *Kako zmanjšati nasilje nad starejšimi v Sloveniji*. Zveza društev upokojencev Slovenije. Pridobljeno s spletne strani https://staranje.si/wp-content/uploads/2024/08/nasilje_diskriminacija_starejsi_lekt.pdf
- Macuh, B. (2020). *Medgeneracijsko sodelovanje: Potreba in zahteva časa*. Maribor: Kulturni center Maribor.
- Macuh, B. (2019). Pomen medgeneracijskega sodelovanja za starostnike v tretjem in četrtem življenjskem obdobju. *Revija za univerzalno odličnost*, 8(4), 328–337.
- Mali, J. (2013). *Socialno delo s starejšimi ljudmi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mali, J. (2019). Medgeneracijsko sodelovanje: potreba in zahteva časa. *Revija za univerzalno odličnost*, 8(3), 45–58.
- Malinowska, K. (2023). *Medgeneracijsko sodelovanje v zdravstveni negi* (diplomsko delo). Fakulteta za zdravstvo Angele Boškin. Pridobljeno s spletne strani https://datoteke.fzab.si/diplomskadela/2023/Malinowska_Kristina.pdf
- Martins, T., Moreira, H., Ferreira, S., & Ribeiro, O. (2024). *Intergenerational programs and their effects on older adults' well-being: A systematic review*. *Educational Gerontology*, 50(3), 215–231.
- Merz, E. M., Schuengel, C., & Schulze, H. J. (2007). Intergenerational solidarity: An attachment perspective. *Journal of Aging Studies*, 21(2), 175–186.
- Pillemer, K., Burnes, D., Riffin, C., & Lachs, M. S. (2021). Investigating the connection between ageism and elder abuse. *Nature Aging*, 1(2), 159–164. Pridobljeno s spletne strani <https://doi.org/10.1038/s43587-020-00011-3>
- Ramovš, K. (2013). Medgeneracijsko sožitje in solidarnost. *Kakovostna starost*, 16(2), 3–18. Inštitut Antona Trstenjaka. Pridobljeno s spletne strani <https://www.inst-antonatrstenjaka.si/slike/1380-1.pdf>
- Ramovš, J. (2014). *Sožitje v družini in med generacijami*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Savino, M., De Luca, L., Nocentini, A., & Menesini, E. (2025). *Intergenerational interventions and their impact on active aging: A systematic review*. *International Psychogeriatrics*, 38(2), 100142. Pridobljeno s spletne strani <https://doi.org/10.1016/j.inpsyc.2025.100142>
- Victor, C. R., & Bowling, A. (2012). A longitudinal analysis of loneliness among older people in Great Britain. *The Journal of Psychology*, 146(3), 313–331.
- Zhang, Y., Li, X., & Wang, H. (2025). *Digital intergenerational learning and social connectedness among older adults: Evidence from community-based programs*. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 22(4), 1876.
- World Health Organization. (2023). *Connecting generations: Planning and implementing interventions for intergenerational contact*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. (2024). *WHO calls for urgent transformation of care and support systems for older people*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. (2023). *Connecting generations: Planning and implementing interventions for intergenerational contact*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. (2024, June 15). *Abuse of older people*. Pridobljeno s spletne strani <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people>

RAST STRUČNOG PODUZEĆA BEZ VEĆE EKIPE: KADA JE SPECIJALIZACIJA BOLJI POKRETAČ OD BROJA ZAPOSLENIH

Sažetak: Rast stručnih i knowledge-intensive poduzeća često se automatski povezuje s rastom broja zaposlenih. Ovaj stručni članak razmatra alternativni model u kojem mikro poduzeće širi tržišni doseg, vrijednost projekta i razinu specijalizacije bez proporcionalnog povećanja organizacije. Polazište je da kod određenih profesionalnih usluga ključna ograničenja nisu fizički kapaciteti nego pažnja, stručna prosudba, reputacija, procesi i kvaliteta prijenosa znanja. Članak povezuje literaturu o profesionalnim uslužnim poduzećima, internacionalizaciji malih tvrtki i specijalizaciji s ograničenim praktičnim primjerom one-person branding studija iz Zagreba. Predlaže pet uvjeta pod kojima namjerno mala struktura može biti racionalan model: jasna specijalizacija, izravan rad senior stručnjaka, selektivno tržište, standardizirani procesi i kontrolirana granica kapaciteta. Istodobno se naglašavaju ograničenja modela: koncentracija rizika, ovisnost o osnivaču, ograničen paralelni kapacitet i potreba za discipliniranim odbijanjem posla. Zaključak nije da je mala struktura općenito bolja, nego da rast treba mjeriti prema vrijednosti, znanju, tržišnom doseg i održivosti, a ne samo prema broju zaposlenih.

Ključne riječi: stručne usluge; mikro poduzeće; specijalizacija; internacionalizacija; organizacijski rast.

UVOD

U poslovnom jeziku riječ rast često znači više ljudi, više klijenata, više poslovnica ili veći organizacijski sustav. Takva logika ima smisla u djelatnostima u kojima prihod i isporuka izravno ovise o količini fizičkog kapaciteta. Kod stručnih usluga situacija je složenija. Vrijednost se često stvara kroz znanje, prosudbu, reputaciju, povjerenje i kvalitetu rješavanja problema, pa broj zaposlenih nije jedina ni nužno najbolja mjera razvoja.

Profesionalna uslužna poduzeća razlikuju se od klasičnih proizvodnih organizacija jer velik dio njihove vrijednosti počiva na ljudskom kapitalu i stručnom radu. Von Nordenflycht (2010) naglašava obilježja poput intenziteta znanja, profesionalizirane radne snage i relativno niske kapitalne intenzivnosti. Takve tvrtke mogu imati snažan tržišni utjecaj i bez velikih organizacijskih sustava, ali istodobno nose drugačije rizike: ovisnost o ključnim pojedincima, teško skaliranje kvalitete i ograničen paralelni kapacitet.

Ovaj članak razmatra kada specijalizacija, sustavi i međunarodni doseg mogu biti smisleniji poluge rasta od povećanja broja zaposlenih. Cilj nije zagovarati model jednog čovjeka kao univerzalno rješenje, nego razložiti uvjete pod kojima mala stručna struktura može biti strateška odluka, a ne samo početna faza prije 'pravog' rasta.

RAST U STRUČNIM USLUGAMA NIJE SAMO RAST KAPACITETA

U tradicionalnom modelu rasta poduzeće povećava resurse kako bi moglo proizvesti ili isporučiti više. U profesionalnim uslugama povećanje broja ljudi može povećati kapacitet, ali može istodobno povećati koordinaciju, prijenose odgovornosti i potrebu za kontrolom kvalitete. Što je usluga više vezana uz prosudbu senior stručnjaka, to je veći rizik da širenje tima promijeni samu prirodu usluge.

To ne znači da veći tim nužno smanjuje kvalitetu. Mnoge složene profesionalne organizacije upravo kroz timove stvaraju širi spektar znanja, kontinuitet i veću otpornost. Ključno je da organizacijski model prati vrstu vrijednosti koja se prodaje. Ako klijent kupuje široku multidisciplinarnu izvedbu, veći tim može biti prednost. Ako kupuje izravan pristup specifičnom stručnjaku i njegovoj prosudbi, posredovanje kroz slojeve može smanjiti upravo ono zbog čega je usluga bila odabrana.

Zato bi rast trebalo razdvojiti na najmanje četiri dimenzije: rast prihoda ili vrijednosti angažmana, rast tržišnog dosega, rast dubine stručnosti i rast organizacijskog kapaciteta. Te dimenzije mogu se kretati zajedno, ali ne moraju.

SPECIJALIZACIJA KAO POLUGA

Specijalizacija sužava područje djelovanja kako bi se povećala relevantnost unutar odabranog problema ili tržišta. U međunarodnom kontekstu ona malom poduzeću može pomoći da se ne natječe kao opći pružatelj usluge, nego kao jasniji izbor za određenu vrstu potrebe. Istraživanja malih i 'born global' tvrtki pokazuju da specifične sposobnosti, mreže i međunarodna orijentacija mogu omogućiti rani izlazak iz lokalnog tržišta (Knight & Cavusgil, 2004; Coviello & Munro, 1997).

Za stručnu mikro tvrtku specijalizacija ima i operativnu korist. Ponavljaju se slični tipovi problema, pa se procesi, pitanja, kriteriji i način donošenja odluka mogu poboljšavati kroz iskustvo. To ne znači standardizirati rješenje. Znači standardizirati dio procesa koji ne mora svaki put biti izmišljen iznova.

Takav model stvara pozitivnu petlju: jasnija specijalizacija privlači relevantnije projekte, relevantniji projekti stvaraju dublje iskustvo, iskustvo poboljšava reputaciju i proces, a reputacija olakšava pristup novim tržištima.

INTERNACIONALIZACIJA PRIJE ORGANIZACIJSKOG ŠIRENJA

Digitalna distribucija profesionalnih usluga promijenila je redoslijed u kojem se male tvrtke mogu razvijati. Nekada je ulazak na strano tržište često zahtijevao lokalnu fizičku prisutnost, veću prodajnu organizaciju ili mrežu ureda. Danas dio stručnih usluga može biti isporučen međunarodno iz jedne lokacije, pod uvjetom da postoje jezična sposobnost, vjerodostojnost, jasan proces i digitalna infrastruktura za suradnju.

To omogućuje model u kojem tržišni doseg raste prije broja zaposlenih. Takav rast ipak nije automatski. Međunarodni klijent ne kupuje činjenicu da je pružatelj usluge malen. Kupuje relevantnost, povjerenje i sposobnost isporuke. Mala struktura postaje prednost samo ako proizvodi jasnu vrijednost: izravan rad, bržu odluku, manje prijenosa informacija, dosljednu odgovornost ili specifičnu stručnost.

Ako se 'mali' koristi samo kao opravdanje za nedostatak kapaciteta, model brzo postaje slabost.

PET UVJETA POD KOJIMA NAMJERNO MALA STRUKTURA MOŽE FUNKCIONIRATI

Prvi uvjet je jasna specijalizacija. Što je ponuda šira, to je teže jednoj osobi održavati dubinu, proces i tržišnu jasnoću. Specijalizacija ne mora značiti jednu industriju, ali mora postojati dovoljno jasan obrazac problema koje poduzeće rješava.

Drugi uvjet je izravan senior rad. U modelu koji prodaje osnivačevu stručnost prednost postoji samo ako klijent tu stručnost stvarno dobiva tijekom projekta, a ne samo u prodajnoj fazi.

Treći uvjet je selektivno tržište. Ograničen kapacitet zahtijeva da nisu svi projekti jednako poželjni. Potrebno je procijeniti fit, vrijednost, zahtjevnost, rokove i mogućnost stvaranja kvalitetnog rezultata.

Četvrti uvjet su sustavi. Mala struktura bez dokumentiranih procesa često postaje improvizacija. Predlošci, kontrolne liste, standardi za komunikaciju, arhiviranje, handoff, financije i upravljanje rokovima oslobađaju pažnju za stručni rad.

Peti uvjet je svjesna granica kapaciteta. Model se ne može voditi kao velika agencija s manjim brojem ljudi. Potrebno je prihvatiti da paralelni broj projekata ima gornju granicu i da je odbijanje posla dio operativne discipline.

OGRANIČENJA I RIZICI MODELA

Najveći rizik je koncentracija. Kada je znanje, odnos s klijentom i isporuka snažno vezana uz jednu osobu, bolest, preopterećenje ili prekid rada ima veći učinak nego u timu s raspodijeljenim odgovornostima. To je stvarni poslovni rizik, a ne samo osobna neugodnost.

Drugi rizik je kapacitet. Postoje projekti koji objektivno zahtijevaju više paralelnih kompetencija ili bržu proizvodnju nego što ih jedna osoba može pružiti. U takvim slučajevima odgovorno je uključiti vanjske suradnike, partnerske specijaliste ili odbiti angažman.

Treći rizik je rast vezan uz osobu. Ako svaki prihod zahtijeva isti broj osnivačevih sati, postoji prirodni strop. Taj se strop može ublažiti višom vrijednošću rada, boljim procesima, proizvodiziranim dijelovima usluge ili partnerskim modelom, ali ne nestaje.

Četvrti rizik je percepcija tržišta. Veći klijenti ponekad povezuju organizacijsku veličinu s kontinuitetom i sigurnošću. Mala tvrtka stoga mora biti transparentna oko kapaciteta, procesa i odgovornosti umjesto da se predstavlja većom nego što jest.

OGRANIČEN PRAKTIČNI PRIMJER: Vizura Studio®

Vizura Studio® u Zagrebu služi ovdje samo kao ograničen praktični primjer, ne kao dokaz univerzalnog modela. Studio je namjerno organiziran kao one-person branding praksa koja radi prvenstveno s B2B i tehnološkim kompanijama na strategiji brenda, vizualnim identitetima, smjernicama i digitalnim primjenama.

Model se oslanja na izravan rad s osnivačem, relativno uzak stručni fokus, digitalnu međunarodnu suradnju i sustave koji smanjuju administrativni teret. Prednost je kontinuitet između strateškog razgovora i dizajnerske odluke. Ograničenje je isti taj kontinuitet: paralelni kapacitet nije beskonačan, pa odabir projekata i upravljanje rokovima postaju dio strategije.

Iskustvo ne pokazuje da je jedna osoba optimalna struktura za druge tvrtke. Pokazuje samo da internacionalizacija i profesionalizacija ne moraju automatski prethoditi zapošljavanju ako se tržišna ponuda može organizirati oko specifične stručnosti i kontroliranog kapaciteta.

ZAKLJUČAK

Rast stručnog poduzeća ne treba svesti na pitanje broja zaposlenih. U knowledge-intensive uslugama jednako su važne dubina znanja, kvaliteta odluke, tržišni doseg, reputacija, proces i održivost isporuke.

Namjerno mala struktura može biti racionalna kada je usluga snažno vezana uz specifičnu stručnost, kada klijent cijeni izravan senior rad, kada je tržište dovoljno široko za specijalizaciju i kada postoje sustavi koji štite ograničenu pažnju. Isti model postaje problem kada kapacitet više ne prati kompleksnost posla, kada rizik ovisnosti o jednoj osobi postane previsok ili kada širina ponude zahtijeva kompetencije koje jedna osoba ne može odgovorno pokriti.

Zato pravo pitanje nije treba li stručna tvrtka ostati mala ili postati velika. Pitanje je koja organizacijska struktura najbolje čuva vrijednost koju klijent stvarno kupuje, i kako tu strukturu razvijati bez zamjene poslovnog cilja jednostavnom metrikom headcounta.

LITERATURA IN VIRI

- Coviello, N. E., & Munro, H. J. (1997). Network relationships and the internationalisation process of small software firms. *International Business Review*, 6(4), 361-386.
- Knight, G. A., & Cavusgil, S. T. (2004). Innovation, organizational capabilities, and the born-global firm. *Journal of International Business Studies*, 35(2), 124-141.
- Løwendahl, B. R. (2005). *Strategic Management of Professional Service Firms* (3rd ed.). Copenhagen Business School Press.
- von Nordenflycht, A. (2010). What is a professional service firm? Toward a theory and taxonomy of knowledge-intensive firms. *Academy of Management Review*, 35(1), 155-174.
- Winch, G., & Schneider, E. (1993). Managing the knowledge-based organization: The case of architectural practice. *Journal of Management Studies*, 30(6), 923-937.
- Autio, E., Sapienza, H. J., & Almeida, J. G. (2000). Effects of age at entry, knowledge intensity, and imitability on international growth. *Academy of Management Journal*, 43(5), 909-924.

Napomena o opsegu

Članak je stručan i konceptualan. Ne predstavlja empirijsko istraživanje, ne generalizira iz jednog poduzeća i ne tvrdi da je mala organizacijska struktura učinkovitija u svim profesionalnim uslugama.

prof. dr. Andrej Raspor

Fakulteta za poslovne in komercialne vede Celje, Slovenija
andrej.raspor@t-2-si

doc. dr. Bojan Macuh

Fakulteta za poslovne in komercialne vede Celje, Slovenija
bojan.macuh@guest.arnes.si

NASILJE NAD STAREJŠIMI V SVETOVNEM MERILU: PREVALENCA, OBLIKE NASILJA, DEJAVNIKI TVEGANJA IN REGIONALNE RAZLIKE

Povzetek: Nasilje nad starejšimi predstavlja pomemben javnozdravstveni, socialni in človekovopravni problem, ki zaradi staranja prebivalstva postaja vse izrazitejši globalni izziv. Namen prispevka je analizirati razširjenost nasilja nad starejšimi po svetu, predstaviti najpogostejše oblike nasilja, opredeliti ključne dejavnike tveganja ter proučiti posledice nasilja za starejše osebe. Prispevek temelji na pregledu mednarodne znanstvene in strokovne literature, poročil Svetovne zdravstvene organizacije (WHO), Združenih narodov (UN) ter sistematičnih pregledov in metaanaliz s področja nasilja nad starejšimi. Ugotovitve kažejo, da približno 15,7 % oseb, starejših od 60 let, vsako leto doživi vsaj eno obliko nasilja, pri čemer je psihično nasilje najpogostejša oblika, sledijo finančno izkoriščanje, zanemarjanje, fizično in spolno nasilje. Razširjenost nasilja se med regijami razlikuje, vendar je pojav prisoten v vseh svetovnih regijah. Med najpomembnejšimi dejavniki tveganja so visoka starost, funkcionalna in kognitivna oviranost, socialna izolacija, odvisnost od oskrbovalcev, revščina ter starostna diskriminacija. Posledice nasilja se kažejo na telesnem, psihološkem, socialnem in ekonomskem področju ter pomembno vplivajo na kakovost življenja, zdravstveno stanje in smrtnost starejših oseb. Prispevek ugotavlja, da je nasilje nad starejšimi kompleksen, vendar preprečljiv pojav, ki zahteva usklajene ukrepe na področju zdravstva, socialnega varstva, zakonodaje in varovanja človekovih pravic.

Ključne besede: nasilje nad starejšimi, staranje, psihično nasilje, zanemarjanje, človekove pravice, javno zdravje.

UVOD

Nasilje nad starejšimi predstavlja enega izmed pomembnih, vendar pogosto premalo prepoznanih družbenih problemov sodobne družbe. Macuh (2025) opozarja, da nasilje nad starejšimi ni omejeno zgolj na fizične napade, temveč vključuje tudi psihično in čustveno nasilje, omejevanje svobode gibanja, ekonomsko izkoriščanje, odvzem oziroma omejevanje dostopa do zdravil in hrane ter različne oblike zanemarjanja. Posebna nevarnost je v tem, da se nasilje pogosto dogaja v okolju, kjer bi morala biti starejša oseba najbolj zaščitena – v družini, pri oskrbovalcih ali v institucijah. Žrtve nasilja pogosto molčijo zaradi strahu pred nadaljnjim nasiljem, odvisnosti od povzročitelja, občutka nemoči ali bojazni, da jim okolje ne bo verjelo. Zato problem nasilja nad starejšimi presega individualno raven in postaja vprašanje družbene odgovornosti, varstva človekovega dostojanstva ter kakovosti sistemov socialnega in zdravstvenega varstva. Varovanje starejših pred nasiljem mora zato temeljiti na zgodnjem prepoznavanju znakov zlorabe, odgovornem ravnanju svojcev in strokovnih delavcev ter učinkovitem medinstitucionalnem sodelovanju, pri čemer mora biti v središču vedno pravica starejšega človeka do varnosti, dostojanstva, avtonomije in življenja brez nasilja (Macuh, 2025).

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) ga opredeljuje kot enkratno ali ponavljajoče se dejanje oziroma opustitev ustreznega ravnanja v odnosu zaupanja, ki starejši osebi povzroči škodo, stisko ali trpljenje in pravi, da predstavlja enega najresnejših, hkrati pa tudi najmanj prepoznanih javnozdravstvenih in družbenih problemov sodobnega časa. Gre za kršitev temeljnih človekovih pravic, ki lahko vključuje fizično, psihično, spolno in finančno nasilje ter zanemarjanje starejših oseb (WHO, 2024). Problem je prisoten v vseh družbah ne glede na stopnjo gospodarske razvitosti, kulturne značilnosti ali organiziranost socialnovarstvenih sistemov (WHO, 2024; Yon et al., 2017).

V zadnjih desetletjih postaja vprašanje nasilja nad starejšimi vse pomembnejše zaradi izrazitega staranja svetovnega prebivalstva. Po ocenah Združenih narodov in Svetovne zdravstvene organizacije se bo število ljudi, starih 60 let in več, do leta 2050 več kot podvojilo, kar bo pomembno vplivalo na zdravstvene, socialne in ekonomske sisteme po svetu. Hkrati strokovnjaki opozarjajo, da staranje prebivalstva povečuje tudi tveganje za pojav različnih oblik nasilja, zlorab in zanemarjanja starejših oseb, zlasti med najbolj ranljivimi skupinami prebivalstva (WHO, 2022; WHO, 2024).

Po podatkih najobsežnejše dosedanje metaanalize, ki je zajela 52 raziskav iz 28 držav, približno 15,7 % oseb, starejših od 60 let, vsako leto doživi vsaj eno obliko nasilja. To pomeni, da je globalno nasilju izpostavljenih več kot 140 milijonov starejših ljudi. Med najpogostejšimi oblikami nasilja so psihično nasilje, finančno izkoriščanje in zanemarjanje, medtem ko sta fizično in spolno nasilje redkeje prijavljena. Raziskovalci opozarjajo, da so dejanske razsežnosti problema verjetno še bistveno večje, saj številni primeri zaradi strahu, sramu, odvisnosti od storilcev ali pomanjkanja ustreznih mehanizmov prijavljanja ostanejo neodkriti (Yon et al., 2017; WHO, 2024).

Posebej zaskrbljujoči so podatki iz institucionalnih okolij, kjer približno dve tretjini zaposlenih poroča o vpletenosti v vsaj eno obliko nasilja nad starejšimi osebami v zadnjem letu. Poleg tega so raziskave med pandemijo COVID-19 pokazale izrazito povečanje primerov nasilja nad starejšimi, kar je dodatno opozorilo na ranljivost te populacije v obdobjih družbenih kriz. Nasilje nad starejšimi ima številne negativne posledice, ki segajo od telesnih poškodb in poslabšanja zdravstvenega stanja do depresije, tesnobe, socialne izolacije, zmanjšane kakovosti življenja in povečane umrljivosti (WHO, 2024; Government of Alberta, 2022).

Kljub vse večji pozornosti mednarodnih organizacij ostaja nasilje nad starejšimi pogosto spregledano, podprijavljeno in nezadostno raziskano. Primerjava podatkov med državami je otežena zaradi razlik v definicijah nasilja, metodologijah raziskovanja, kulturnih normah in pripravljenosti žrtev za prijavo nasilja. Posledično je razumevanje dejanske razširjenosti nasilja nad starejšimi ter regionalnih in kulturnih razlik še vedno omejeno (Oyovwi et al., 2024).

Namen tega prispevka je predstaviti globalno razširjenost nasilja nad starejšimi, analizirati najpogostejše oblike nasilja, dejavnike tveganja in posledice za posameznike ter primerjati pojavnost nasilja med posameznimi svetovnimi regijami. Posebna pozornost je namenjena ugotavljanju razlik med regijami ter prepoznavanju dejavnikov, ki prispevajo k večji ranljivosti starejših oseb.

Raziskovalni cilj

Cilj prispevka je analizirati razširjenost nasilja nad starejšimi na globalni ravni, predstaviti najpogostejše oblike nasilja, opredeliti ključne dejavnike tveganja ter ovrednotiti posledice nasilja za zdravje in kakovost življenja starejših oseb.

Raziskovalno vprašanje

Kakšna je razširjenost nasilja nad starejšimi po svetu, katere oblike nasilja se pojavljajo najpogosteje ter kateri dejavniki tveganja prispevajo k večji ranljivosti starejših v različnih svetovnih regijah?

Metodologija

Prispevek temelji na deskriptivnem pregledu domače in tuje znanstvene ter strokovne literature s področja nasilja nad starejšimi. Analizirani so bili dokumenti Svetovne zdravstvene organizacije (WHO), Združenih narodov (UN), HelpAge International ter izsledki sistematičnih pregledov in metaanaliz, objavljenih v obdobju 2015–2025. Pregled literature je bil usmerjen v proučevanje razširjenosti nasilja nad starejšimi, oblik nasilja, dejavnikov tveganja ter posledic za zdravje in kakovost življenja starejših oseb.

Opredelitev in oblike nasilja nad starejšimi

Nasilje nad starejšimi predstavlja pomemben javnozdravstveni, socialni in človekovopravni problem, ki ga zaradi njegove pogosto prikrite narave številni raziskovalci uvrščajo med najmanj prepoznane oblike nasilja v sodobni družbi. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) nasilje nad starejšimi opredeljuje kot enkratno ali ponavljajoče se dejanje oziroma opustitev ustreznega ravnanja v odnosu, kjer obstaja pričakovanje zaupanja, ki starejši osebi povzroči škodo, stisko ali trpljenje (WHO, 2024). Takšna

opredelitev poudarja, da se nasilje ne nanaša zgolj na aktivna dejanja povzročanja škode, temveč tudi na opustitve dolžne skrbi, kadar je posameznik odgovoren za dobrobit starejše osebe.

Slika 1: Nasilje nad starejšimi (Prirejeno po Oyovwi, M. O., Abiodun, T. A., & Adebowale, A. S. (2024). Elder abuse around the world: An international perspective. OBM Geriatrics, 8(3), Article 290. Vir: <https://doi.org/10.21926/obm.geriater.2403290>)

Slika prikazuje najpogostejše skupine oseb, ki se v raziskavah in strokovni literaturi pojavljajo kot povzročitelji nasilja nad starejšimi. Med povzročitelji prevladujejo osebe, ki so s starejšo osebo povezane z odnosom zaupanja, kot so družinski člani, partnerji, oskrbovalci ali druge osebe iz neposrednega socialnega okolja.

Podobno nasilje nad starejšimi opredeljujejo tudi drugi mednarodni avtorji, ki poudarjajo, da gre za dejanja ali vedenja, ki ogrožajo zdravje, dostojanstvo, avtonomijo in kakovost življenja starejših oseb (Pillemer et al., 2016). Posebnost nasilja nad starejšimi je, da ga najpogosteje povzročajo osebe, ki so z žrtvijo v tesnem osebem odnosu, kot so družinski člani, partnerji, sorodniki, neformalni oskrbovalci ali strokovni delavci v institucijah dolgotrajne oskrbe (Oyovwi et al., 2024). Prav zaradi odnosa zaupanja žrtve nasilje pogosto težko prepoznajo ali prijavijo, kar pomembno prispeva k njegovi prikritosti.

V strokovni literaturi se nasilje nad starejšimi najpogosteje razvršča v pet temeljnih kategorij: psihično oziroma čustveno nasilje, fizično nasilje, finančno oziroma materialno izkoriščanje, zanemarjanje ter spolno nasilje (WHO, 2024; Yon et al., 2017). Posamezne oblike imajo sicer različne značilnosti, vendar se v praksi pogosto prekrivajo in pojavljajo hkrati.

Najpogostejša oblika je psihično oziroma čustveno nasilje. To vključuje žaljenje, poniževanje, zastraševanje, grožnje, manipulacijo, nadzorovanje, omejevanje socialnih stikov in druge oblike vedenja, ki povzročajo psihološko stisko starejše osebe (WHO, 2024). Psihično nasilje pogosto nima vidnih posledic, vendar lahko povzroči dolgotrajne občutke strahu, osamljenosti, nemoči, zmanjšano samospoštovanje ter poveča tveganje za razvoj depresije in anksioznih motenj (Pillemer et al., 2016). Metaanaliza raziskav iz različnih držav sveta je pokazala, da psihično nasilje doživlja približno 11,6 % starejših oseb, zaradi česar velja za najpogostejšo obliko zlorabe v skupnosti (Yon et al., 2017).

Fizično nasilje zajema uporabo fizične sile, ki povzroči telesne poškodbe, bolečine ali zmanjšanje telesnih sposobnosti starejše osebe. Med najpogostejše oblike sodijo udarci, brcanje, porivanje, prisilno omejevanje gibanja ter neustrezna uporaba zdravil ali drugih sredstev za nadzor vedenja (WHO, 2024). Posledice fizičnega nasilja se lahko kažejo v obliki modric, zlomov, opeklin, poškodb notranjih organov ali trajnih zdravstvenih zapletov. Čeprav raziskave kažejo, da je fizično nasilje manj pogosto od psihičnega, ga letno doživi približno 2,6 % starejših oseb v skupnosti (Yon et al., 2017).

Pomemben delež primerov predstavlja tudi finančno oziroma materialno izkoriščanje, ki vključuje nezakonito ali nepooblaščen uporabo denarja, premoženja ali drugih virov starejše osebe za osebno korist storilca. Pojavlja se v različnih oblikah, kot so kraja denarja, goljufije, zloraba pooblastil, prisilno podpisovanje dokumentov, nepooblaščen dvigi sredstev ali prepis premoženja (CDC, 2016). Finančno nasilje lahko starejšo osebo pripelje do materialne negotovosti, izgube samostojnosti in večje odvisnosti od drugih. Globalne ocene kažejo, da približno 6,8 % starejših oseb doživi finančno zlorabo, pri čemer strokovnjaki opozarjajo, da je dejanska razširjenost verjetno večja zaradi nizke stopnje prijavljanja (Yon et al., 2017). Zanemarjanje predstavlja posebno obliko nasilja, saj temelji na opustitvi ustrezne skrbi za potrebe starejše osebe. Pojavlja se kadar posameznik, ki je odgovoren za oskrbo, ne zagotavlja ustrezne prehrane, higiene, zdravstvene oskrbe, zdravil, varnosti ali socialne podpore (WHO, 2024). Posledice zanemarjanja se pogosto razvijajo postopoma in vključujejo podhranjenost, dehidracijo, poslabšanje kroničnih bolezni, preležanine ter socialno izolacijo. Raziskave ocenjujejo, da zanemarjanje prizadene približno 4,2 % starejših oseb v skupnosti, vendar je zaradi svoje prikrite narave pogosto težko prepoznano (prav tam).

Najmanj pogosto prijavljena, vendar izjemno travmatična oblika je spolno nasilje. To vključuje vsakršno spolno dejanje brez soglasja starejše osebe, vključno z neželenim dotikanjem, spolnim nadlegovanjem, prisilnimi spolnimi odnosi ali drugimi oblikami spolnega izkoriščanja (WHO, 2024). Zaradi stigme, sramu in strahu pred posledicami številni primeri ostanejo neprijavljeni. Razpoložljive raziskave ocenjujejo, da spolno nasilje doživi približno 0,9 % starejših oseb, vendar strokovnjaki opozarjajo, da gre verjetno za podcenjeno oceno (Yon et al., 2017).

V zadnjih letih se v literaturi vse pogostejše izpostavljajo tudi nove oblike nasilja, povezane z digitalizacijo družbe. Mednje sodijo spletne finančne prevare, kraja identitete, zloraba osebnih podatkov ter druge oblike digitalnega izkoriščanja, ki so zaradi nižje digitalne pismenosti nekaterih starejših oseb vse bolj aktualen problem (United Nations, 2023). Zaradi hitrega razvoja tehnologije raziskovalci opozarjajo, da bo treba obstoječe definicije nasilja nad starejšimi v prihodnje razširiti tudi na nove oblike spletnih zlorab.

Ne glede na obliko nasilja raziskave dosledno ugotavljajo, da se posamezne vrste zlorab pogosto pojavljajo sočasno. Starejša oseba, ki je izpostavljena psihičnemu nasilju, je pogosto tudi žrtev finančnega izkoriščanja ali zanemarjanja, kar še dodatno povečuje negativne posledice za njeno zdravje in kakovost življenja (Pillemer et al., 2016). Razumevanje različnih oblik nasilja je zato ključno za njihovo pravočasno prepoznavanje, učinkovito preprečevanje in razvoj ustreznih zaščitnih ukrepov za starejše prebivalstvo.

Globalna razširjenost nasilja nad starejšimi

Nasilje nad starejšimi predstavlja pomemben globalni javnozdravstveni in družbeni problem, ki prizadene starejše osebe ne glede na kulturno, ekonomsko ali geografsko okolje. Najobsežnejša metaanaliza do sedaj, ki je zajela 52 raziskav iz 28 držav sveta, je ugotovila, da je letna prevalenca nasilja nad starejšimi v skupnosti 15,7 %, kar pomeni, da je približno vsak šesti človek, starejši od 60 let, v zadnjem letu doživel vsaj eno obliko nasilja (Yon et al., 2017). Po ocenah Svetovne zdravstvene organizacije to predstavlja več kot 140 milijonov starejših ljudi po svetu (World Health Organization [WHO], 2024).

Med posameznimi oblikami nasilja je najpogostejše psihično oziroma čustveno nasilje (11,6 %), sledijo finančno izkoriščanje (6,8 %), zanemarjanje (4,2 %), fizično nasilje (2,6 %) in spolno nasilje (0,9 %). Raziskovalci opozarjajo, da so navedene ocene verjetno podcenjene, saj številni primeri ostanejo neprijavljeni zaradi strahu, sramu, odvisnosti od storilca ali socialne izolacije žrtve (Yon et al., 2017; WHO, 2024).

Posebej zaskrbljujoče so razmere v institucionalnih okoljih, kot so domovi za starejše, negovalne bolnišnice in druge ustanove dolgotrajne oskrbe. Svetovna zdravstvena organizacija navaja, da je 64,2 % zaposlenih priznalo, da so v zadnjem letu sami storili ali bili udeleženi v vsaj eni obliki nasilja nad starejšo osebo. Najpogostejše gre za psihično nasilje, zanemarjanje in neustrezno ravnanje pri izvajanju oskrbe, kar opozarja na pomembne sistemske izzive na področju dolgotrajne oskrbe (WHO, 2024; Decade of Healthy Ageing, 2024).

Dodatno skrb vzbuja dejstvo, da se problem z globalnim staranjem prebivalstva povečuje. Po projekcijah Svetovne zdravstvene organizacije se bo število prebivalcev, starejših od 60 let, do leta 2050 povečalo z približno 900 milijonov na skoraj 2 milijardi. Če se stopnje nasilja ne bodo zmanjšale, bi lahko število starejših žrtev nasilja do sredine stoletja preseglo 320 milijonov oseb (WHO, 2024).

Razširjenost nasilja se med posameznimi regijami razlikuje, vendar raziskovalci opozarjajo, da razlike pogosto odražajo metodološke značilnosti raziskav, kulturne norme, stopnjo socialne sprejemljivosti poročanja ter razvitost sistemov za zaznavanje in prijavljanje nasilja. Zato nasilja nad starejšimi ni mogoče obravnavati kot problem posameznih držav ali kultur, temveč kot univerzalen pojav, ki zahteva usklajen odziv zdravstvenih, socialnih in pravnih sistemov (WHO, 2024; Yon et al., 2017).

Oblike nasilja nad starejšimi

Za ponazoritev razsežnosti problema prikazuje Tabela 1 ocenjeno letno prevalenco posameznih oblik nasilja nad starejšimi v skupnosti in institucionalnem okolju. Podatki kažejo, da nasilje nad starejšimi predstavlja globalni pojav, ki se pojavlja v vseh družbenih okoljih, od družine in skupnosti do različnih oblik institucionalne oskrbe (World Health Organization [WHO], 2024; Yon et al., 2017).

Posamezne oblike nasilja lahko povzročijo resne telesne, psihološke, socialne in ekonomske posledice. Raziskave hkrati kažejo, da je ena oseba pogosto izpostavljena več oblikam nasilja hkrati, kar dodatno povečuje negativne učinke na zdravje in kakovost življenja žrtev (Pillemer et al., 2016). Storitci so najpogostejše osebe, ki so starejšim najbližje, kot so partnerji, otroci, drugi sorodniki, neformalni oskrbovalci ali zaposleni v institucijah dolgotrajne oskrbe (Oyovwi et al., 2024; WHO, 2024). Zaradi odvisnosti od storilcev, občutkov sramu, socialne izolacije in strahu pred povračilnimi ukrepi številni primeri ostanejo neprijavljeni, zato je dejanska razširjenost nasilja verjetno precej večja od uradno zabeleženih podatkov (HelpAge International, 2020; WHO, 2024).

Metaanaliza 52 raziskav iz 28 držav je pokazala, da psihično oziroma čustveno nasilje predstavlja najpogostejšo obliko nasilja nad starejšimi. Ocenjuje se, da ga doživi približno 11,6 % starejših oseb v skupnosti (Yon et al., 2017). Ta oblika vključuje žaljenje, poniževanje, grožnje, zastraševanje, nadzorovanje in socialno izolacijo. Čeprav pogosto ne pušča vidnih telesnih posledic, lahko povzroči depresijo, anksioznost, občutke nemoči in zmanjšano samospoštovanje (Pillemer et al., 2016).

Fizično nasilje zajema uporabo sile, ki povzroča bolečino, poškodbe ali funkcionalne omejitve starejše osebe. Med najpogostejše oblike sodijo udarci, porivanje, brcanje, fizično omejevanje gibanja ter neustrezna uporaba zdravil za obvladovanje vedenja. Po podatkih metaanalize Yon in sodelavcev (2017) približno 2,6 % starejših oseb v skupnosti doživi fizično nasilje. Posledice segajo od lažjih poškodb do zlomov, trajne invalidnosti in povečane umrljivosti (Pillemer et al., 2016).

Finančno oziroma materialno izkoriščanje predstavlja drugo najpogostejšo obliko nasilja nad starejšimi. Vključuje nezakonito ali nepooblaščen uporabo denarja, premoženja ali drugih virov starejše osebe za korist storilca. Med najpogostejše oblike sodijo kraje denarja, goljufije, zloraba pooblastil, prisilno podpisovanje pogodb ali oporok ter različne oblike spletnih prevar. Ocenjuje se, da finančno nasilje prizadene približno 6,8 % starejših oseb v skupnosti (Yon et al., 2017). Poleg neposredne materialne škode pogosto vodi v dolgoročno finančno negotovost in povečano odvisnost od drugih oseb (CDC, 2016).

Zanemarjanje pomeni opustitev zagotavljanja osnovnih življenjskih potreb starejše osebe s strani posameznikov, ki so za to odgovorni. Kaže se kot pomanjkljiva prehrana, nezadostna osebna higiena, odrekanje zdravstvene oskrbe, zdravil ali potrebne pomoči pri vsakodnevni opravi. Po podatkih

globalne metaanalize zanemarjanje doživi približno 4,2 % starejših oseb v skupnosti (Yon et al., 2017). Gre za eno najtežje prepoznavnih oblik nasilja, saj se posledice pogosto razvijajo postopoma in vključujejo podhranjenost, dehidracijo, preležanine ter poslabšanje kroničnih bolezni (WHO, 2024).

Najredkeje prijavljena, vendar pogosto najbolj travmatična oblika nasilja je spolno nasilje. To vključuje vsako nezaželeno spolno dejanje brez svobodnega in informiranega soglasja starejše osebe. Metaanalitični podatki kažejo, da spolno nasilje prizadene približno 0,9 % starejših oseb, vendar strokovnjaki opozarjajo, da je zaradi stigmatizacije, sramu in redkega prijavljanja dejanska razširjenost verjetno višja (Yon et al., 2017; WHO, 2024). Posledice vključujejo telesne poškodbe, psihološke travme in zmanjšano kakovost življenja.

V zadnjem desetletju raziskovalci opozarjajo tudi na porast novih oblik nasilja, povezanih z digitalizacijo družbe. Mednje sodijo spletne finančne prevare, kraja identitete, zloraba osebnih podatkov in druge oblike digitalnega izkoriščanja starejših oseb. Zaradi naraščajoče uporabe digitalnih storitev med starejšimi se pričakuje, da bo pomen teh oblik nasilja v prihodnosti še naraščal (United Nations, 2023; CDC, 2024).

Tabela 1: Sistematični pregledi in metaanalize

Vrsta nasilja	Nasilje nad starejšimi v skupnosti (1) (poročajo starejši sami)	Nasilje nad starejšimi v institucionalnem okolju (2) (poročajo starejši in njihovi zastopniki)	Nasilje nad starejšimi v institucionalnem okolju (2) (poročajo zaposleni)
Skupna razširjenost	15,7 %	Ni dovolj podatkov	64,2 % oziroma 2 od 3 zaposlenih
Psihično (čustveno) nasilje	11,6 %	33,4 %	32,5 %
Fizično nasilje	2,6 %	14,1 %	9,3 %
Finančno nasilje	6,8 %	13,8 %	Ni dovolj podatkov
Zanemarjanje	4,2 %	11,6 %	12,0 %
Spolno nasilje	0,9 %	1,9 %	0,7 %
Vrsta nasilja	Nasilje nad starejšimi v skupnosti (1) (poročajo starejši sami)	Nasilje nad starejšimi v institucionalnem okolju (2) (poročajo starejši in njihovi zastopniki)	Nasilje nad starejšimi v institucionalnem okolju (2) (poročajo zaposleni)

Vir: Prir. po Yon et al., 2017 in World Health Organization, 2024.

Razširjenost nasilja nad starejšimi po regijah in državah

Raziskave kažejo, da je nasilje nad starejšimi prisotno v vseh delih sveta, vendar se stopnje zlorab med posameznimi regijami in državami razlikujejo. Na te razlike vplivajo kulturni, socialni, ekonomski in demografski dejavniki ter razlike v metodologiji raziskovanja in stopnji prijavljanja nasilja (Oyovwi et al., 2024; World Health Organization [WHO], 2024).

Tabela 2 prikazuje ocenjene deleže starejših oseb, ki doživijo nasilje v različnih svetovnih regijah, na podlagi mednarodnih pregledov literature in metaanaliz (Oyovwi et al., 2024).

Tabela 2: Prevalenca nasilja nad starejšimi po regijah

Regija	Ocenjeni delež starejših, ki doživijo nasilje
Azija	približno 20 %
Evropa	približno 15 %
Severna Amerika	približno 11 %
Oceanija	približno 10 %
Latinska Amerika	približno 7 %
Afrika	Ni zadostnih primerljivih podatkov

Vir: Prir. po Oyovwi et al., 2024.

Opomba. Podatki predstavljajo približne ocene na podlagi sistematičnih pregledov in mednarodnih raziskav. Zaradi razlik v metodologiji jih je treba interpretirati previdno (Oyovwi et al., 2024).

Kot kaže primerjava med regijami, je najvišja prevalenca nasilja nad starejšimi ugotovljena v Aziji, kjer je v povprečju približno ena petina starejših oseb izpostavljena eni od oblik nasilja (Oyovwi et al., 2024). Posamezne raziskave iz Kitajske, Indije in Japonske poročajo celo o stopnjah med 20 % in 30 %, kar raziskovalci povezujejo s hitrimi družbenimi spremembami, urbanizacijo, gospodarskimi neenakostmi ter spreminjanjem tradicionalnih družinskih struktur (Oyovwi et al., 2024; Pillemer et al., 2016).

V Evropi se ocenjena prevalenca nasilja nad starejšimi giblje okoli 12 do 15 %, vendar obstajajo pomembne razlike med posameznimi državami. Nekatere raziskave poročajo o deležih od 1 % do 10 %, pri čemer so višje stopnje pogosto ugotovljene v vzhodnoevropskih državah, kjer je problem lahko podcenjen zaradi nižje pripravljenosti za prijavljanje nasilja. Zahodnoevropske države praviloma poročajo o nižjih prevalencah, kar je lahko povezano z bolj razvitimi sistemi socialne zaščite, dolgotrajne oskrbe in podpore starejšim osebam (Oyovwi et al., 2024; United Nations, 2023).

V Severni Ameriki je nasilju izpostavljen približno vsak deseti starejši prebivalec. Ocenjena prevalenca v Združenih državah Amerike znaša okoli 10 %, medtem ko je v Kanadi nekoliko nižja. Raziskovalci te razlike povezujejo z različnimi socialno-ekonomskimi dejavniki, dostopnostjo storitev ter stopnjo socialne neenakosti med starejšim prebivalstvom (Centers for Disease Control and Prevention [CDC], 2024; Pillemer et al., 2016).

Podatki za Latinsko Ameriko so omejeni, vendar nakazujejo najnižjo povprečno prevalenco nasilja med svetovnimi regijami, približno 6 do 7 % starejše populacije (Oyovwi et al., 2024). Kljub temu je treba te rezultate interpretirati previdno, saj v številnih državah primanjkuje reprezentativnih raziskav, poleg tega pa lahko močna družinska povezanost in kulturne norme vplivajo na manjšo stopnjo prijavljanja nasilja (United Nations, 2023).

Za afriške države ni na voljo dovolj primerljivih epidemioloških podatkov za zanesljivo oceno prevalence. Kljub temu številna poročila kažejo, da nasilje nad starejšimi predstavlja resen družbeni problem v številnih afriških skupnostih. Med najpomembnejšimi dejavniki tveganja so revščina, socialna izključenost, oboroženi konflikti, migracije prebivalstva ter pomanjkanje formalnih sistemov socialnega varstva in zakonodajne zaščite starejših oseb (United Nations, 2023; WHO, 2024).

Čeprav primerljive nacionalne raziskave za Slovenijo niso pogosto dostopne, podatki Varuha človekovih pravic Republike Slovenije, centrov za socialno delo in nevladnih organizacij kažejo, da se tudi slovenska družba sooča z različnimi oblikami nasilja nad starejšimi. Zaradi staranja prebivalstva bo problematika v prihodnjih desetletjih postajala vse pomembnejši izziv socialne in zdravstvene politike.

Posebnosti glede na spol in zdravstveno stanje

Poleg regionalnih razlik raziskave ugotavljajo tudi razlike glede na spol, starost in zdravstveno stanje starejših oseb. Ženske so v številnih okoljih pogostejše izpostavljene psihičnemu, finančnemu in spolnemu nasilju, kar je povezano z daljšo pričakovano življenjsko dobo, večjo verjetnostjo vdovstva in pogosto slabšim socialno-ekonomskim položajem (HelpAge India, 2023; Oyovwi et al., 2024).

Nacionalna raziskava v Indiji je na primer pokazala, da je 16 % starejših žensk poročalo o doživljanju nasilja, pri čemer je bila najpogostejše navedena oblika fizično nasilje (HelpAge India, 2023).

Posebej ranljive so starejše osebe z demenco, invalidnostjo ali visoko stopnjo odvisnosti od pomoči drugih. Raziskave kažejo, da skoraj polovica oseb z demenco doživi vsaj eno obliko nasilja ali zanemarjanja, kar jih uvršča med najbolj ogrožene skupine starejšega prebivalstva (Pillemer et al., 2016; WHO, 2024).

Dejavniki tveganja in ranljivost starejših

Raziskave kažejo, da je nasilje nad starejšimi posledica kompleksnega prepletanja individualnih, medosebnih in družbenih dejavnikov, ki skupaj povečujejo verjetnost nastanka različnih oblik zlorab in zanemarjanja (Pillemer et al., 2016). Med pomembnejše dejavnike tveganja sodijo visoka starost, ženski spol ter prisotnost telesnih in kognitivnih omejitev, zlasti demence, ki lahko zmanjšajo sposobnost posameznika za samozaščito in prijavo nasilja. Večjo ranljivost povečujejo tudi socialna izolacija, osamljenost in revščina, saj starejšim pogosto omejujejo dostop do socialne podpore in pomoči v primeru nasilja.

Pomemben dejavnik tveganja predstavlja tudi odvisnost starejših oseb od formalnih ali neformalnih oskrbovalcev. V okoliščinah, ko so starejši zaradi zdravstvenih težav ali funkcionalnih omejitev odvisni od pomoči drugih, lahko pride do neustreznih odnosov moči, ki povečujejo tveganje za zlorabe. Raziskave opozarjajo tudi na pomen stresa, izgorelosti in duševnih težav oskrbovalcev, ki lahko prispevajo k neprimernemu ravnanju ali nasilnemu vedenju do starejših oseb. Na družbeni ravni tveganje dodatno povečujejo starostna diskriminacija, negativni stereotipi o staranju ter splošna družbena toleranca do neenakega obravnavanja starejših (Oyovwi et al., 2024; World Health Organization [WHO], 2024).

Navedeni dejavniki se redko pojavljajo ločeno. Najpogostejše delujejo sočasno in se medsebojno krepijo, kar povečuje tveganje za dolgotrajno, ponavljajoče se in pogosto prikrito nasilje nad starejšimi. Prav zaradi njihovega prepletanja številni primeri ostanejo neprepoznani in neprijavljeni, kar dodatno otežuje učinkovito preprečevanje in obravnavo nasilja (Pillemer et al., 2016; Oyovwi et al., 2024).

Posledice nasilja nad starejšimi

Nasilje nad starejšimi ima resne in dolgoročne posledice. Poleg telesnih poškodb in poslabšanja kroničnih bolezni so pogoste tudi psihološke posledice, kot so depresija, anksioznost, izguba samospoštovanja in socialna izolacija (WHO, 2024). Finančne zlorabe lahko starejše pahnejo v revščino in odvisnost, kar še poveča njihovo ranljivost (Oyovwi et al., 2024).

Raziskave potrjujejo tudi povezavo med nasiljem nad starejšimi in povečano umrljivostjo, kar dodatno potrjuje, da gre za resen javnozdravstveni problem (Pillemer et al., 2016).

Nasilje nad starejšimi kot kršitev človekovih pravic

Nasilje nad starejšimi ne predstavlja zgolj zdravstvenega ali socialnega problema, temveč tudi pomembno kršitev človekovih pravic. Združeni narodi opozarjajo, da imajo starejše osebe pravico do varnosti, dostojanstva, neodvisnosti in zaščite pred vsemi oblikami nasilja, izkoriščanja in diskriminacije (United Nations, 2023). Kljub temu številne države še vedno nimajo posebnih mehanizmov pravne zaščite starejših oseb, kar otežuje preprečevanje in sankcioniranje nasilja.

ZAKLJUČEK

Pregled domače in tuje literature potrjuje, da je nasilje nad starejšimi globalen, razširjen in večdimenzionalen pojav, ki predstavlja pomemben javnozdravstveni, socialni in človekovopravni izziv. Kljub razlikam med državami in regijami je nasilje prisotno v vseh kulturnih, socialnih in ekonomskih okoljih, pri čemer razpoložljivi podatki kažejo, da vsako leto vsaj ena od šestih oseb, starejših od 60 let, doživi eno ali več oblik nasilja (WHO, 2024; Yon et al., 2017). Dejanska razsežnost problema je verjetno še večja, saj številni primeri zaradi strahu, sramu, odvisnosti od storilcev in pomanjkljivih mehanizmov prijavljanja ostanejo neprijavljeni (Oyovwi et al., 2024; WHO, 2024).

Na zastavljeno raziskovalno vprašanje, **kakšna je razširjenost nasilja nad starejšimi po svetu, katere oblike nasilja se pojavljajo najpogosteje ter kateri dejavniki tveganja prispevajo k večji ranljivosti starejših v različnih svetovnih regijah**, lahko odgovorimo, da nasilje nad starejšimi predstavlja univerzalen pojav, katerega pojavnost se med regijami razlikuje, vendar nikjer ne izginja. Najvišje stopnje prevalence ugotavljajo v nekaterih azijskih državah, medtem ko so v Evropi, Severni Ameriki in Oceaniji ugotovljeni nekoliko nižji deleži, ki pa še vedno predstavljajo resen družbeni problem (Oyovwi et al., 2024). Med oblikami nasilja se najpogosteje pojavlja psihično oziroma čustveno nasilje, sledijo finančno izkoriščanje in zanemarjanje, medtem ko sta fizično in spolno nasilje redkeje prijavljena, a imata pogosto posebej hude posledice za žrtve (Yon et al., 2017; WHO, 2024).

Analiza dejavnikov tveganja kaže, da k večji ranljivosti starejših pomembno prispevajo visoka starost, telesne in kognitivne omejitve, demenca, socialna izolacija, revščina, odvisnost od oskrbovalcev ter starostna diskriminacija. Tveganje dodatno povečujejo stres, preobremenjenost in pomanjkanje podpore neformalnim in formalnim oskrbovalcem (Pillemer et al., 2016; Oyovwi et al., 2024). Posebej ranljive so starejše osebe z zmanjšano funkcionalno sposobnostjo, ženske v poznejšem življenjskem obdobju ter osebe brez ustrezne socialne mreže in družinske podpore (United Nations, 2023).

Ugotovitve raziskave potrjujejo tudi, da ima nasilje nad starejšimi daljnosežne posledice. Poleg neposrednih telesnih poškodb povzroča številne psihološke, socialne in ekonomske posledice, vključno z depresijo, anksioznostjo, socialno izolacijo, izgubo samostojnosti, finančno negotovostjo ter povečanim tveganjem za hospitalizacijo in prezgodnjo umrljivost (Pillemer et al., 2016; WHO, 2024). Zato nasilja nad starejšimi ni mogoče obravnavati zgolj kot zasebnega ali družinskega problema, temveč kot pomembno družbeno vprašanje, ki zahteva sistemski odziv.

Kljub napredku pri ozaveščanju problematika nasilja nad starejšimi ostaja na obrobju številnih nacionalnih politik. Mednarodne organizacije zato poudarjajo potrebo po boljšem zbiranju podatkov, razvoju primerljivih raziskovalnih metodologij, krepitvi zakonodajnih mehanizmov, izobraževanju strokovnjakov ter podpori oskrbovalcem in družinam (United Nations, 2023; World Health Organization, 2022). Le z usklajenim delovanjem zdravstvenega, socialnega, pravnega in izobraževalnega sistema bo mogoče zmanjšati pojavnost nasilja ter zagotoviti učinkovito zaščito starejših oseb.

Zaradi hitrega staranja prebivalstva bo preprečevanje nasilja nad starejšimi v prihodnjih desetletjih eno ključnih področij javnega zdravja in socialne politike. Po ocenah Svetovne zdravstvene organizacije se lahko ob nespremenjenih stopnjah prevalence število žrtev do leta 2050 poveča na več kot 320 milijonov oseb, kar poudarja nujnost pravočasnega ukrepanja (WHO, 2024).

Sklenemo lahko, da je nasilje nad starejšimi kompleksen, vendar preprečljiv družbeni problem. Njegovo zmanjševanje zahteva celosten pristop, ki vključuje odpravljanje starostne diskriminacije, krepitev medgeneracijske solidarnosti, izboljšanje socialne vključenosti starejših, podporo oskrbovalcem ter učinkovito varstvo pravic starejših oseb. Le na ta način bo mogoče uresničevati temeljno načelo dostojanstvenega, varnega in kakovostnega staranja za vse posameznike ne glede na družbeni, kulturni ali geografski kontekst.

LITERATURA IN VIRI

Centers for Disease Control and Prevention. (2016). Elder abuse surveillance: Uniform definitions and recommended core data elements. U.S. Department of Health and Human Services. Pridobljeno s spletne strani https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/ea_book_revised_2016.pdf

Centers for Disease Control and Prevention. (2024). About abuse of older persons. Pridobljeno s spletne strani <https://www.cdc.gov/elder-abuse/about>

HelpAge India. (2023, June 14). Women & ageing: Invisible or empowered? National report 2023. Pridobljeno s spletne strani <https://www.helpageindia.org/news/weaad-2023-press-release/>

HelpAge International. (2020). Neglect and abuse of older people around the world intensified by COVID-19. Pridobljeno s spletne strani <https://www.helpage.org/news/neglect-and-abuse-of-older-people-around-the-world-intensified-by-covid19/>

HelpAge International. (2023). Protect the rights of older people. Pridobljeno s spletne strani <https://www.helpage.org/what-we-do/rights-of-older-people/>

Macuh, B. (2025). Ko starost postane šibkost: Nasilje nad starejšimi in njegov vpliv. *Poslovna spoznanja*, 3(1), 50–54

- Oyovwi, M. O., Abiodun, T. A., & Adebawale, A. S. (2024). Elder abuse around the world: An international perspective. *OBM Geriatrics*, 8(3), Article 290. Pridobljeno s spletne strani <https://doi.org/10.21926/obm.geriatr.2403290>
- Pillemer, K., Burnes, D., Riffin, C., & Lachs, M. S. (2016). Elder abuse: Global situation, risk factors, and prevention strategies. *The Gerontologist*, 56(Suppl. 2), S194-S205. Pridobljeno s spletne strani <https://doi.org/10.1093/geront/gnw004>
- United Nations. (2023). Violence, abuse and neglect of older persons (A/HRC/54/26). United Nations Human Rights Council. Pridobljeno s spletne strani <https://undocs.org/A/HRC/54/26>
- World Health Organization. (2015). World report on ageing and health. World Health Organization. Pridobljeno s spletne strani <https://apps.who.int/iris/handle/10665/186463>
- World Health Organization. (2022). Tackling abuse of older people: Five priorities for the United Nations Decade of Healthy Ageing (2021-2030). World Health Organization. Pridobljeno s spletne strani <https://www.who.int/publications/i/item/9789240052550>
- World Health Organization. (2024). Abuse of older people. World Health Organization. Pridobljeno s spletne strani <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people>
- Yon, Y., Mikton, C. R., Gassoumis, Z. D., & Wilber, K. H. (2017). Elder abuse prevalence in community settings: A systematic review and meta-analysis. *The Lancet Global Health*, 5(2), e147-e156. Pridobljeno s spletne strani [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30006-2](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30006-2)

mag. Petra Vovk Škerl
FKPV, Celje Slovenija

Očko Lea
OKC, Celje, Slovenija

doc. dr. Dolinšek Tatjana
FKPV, Celje, Slovenija

POZNAVANJE IN UPORABA ELEKTRONSKEGA VIRA EBONITETE MED UPORABNIKI OSREDNJE KNJIŽNICE CELJE

Povzetek: V dinamičnem poslovnem okolju so ažurne in verodostojne informacije ključnega pomena za sprejemanje pravih poslovnih odločitev. Prav zato je za različne uporabnike pomembno, da znajo analizirati in presoditi poslovanja svojih poslovnih partnerjev in to tako z vidika uspešnosti, likvidnosti kot tudi trajnosti poslovanja. V kolikor ti uporabniki niso strokovnjaki za analizo računovodskih izkazov, si lahko pomagajo z bonitetnimi informacijami, ki jih v ta namen proti plačilu pripravljajo različne bonitetne agencije. V Osrednji knjižnici Celje so to zaznali kot priložnost in njihovim članom omogočili dostop do številnih podatkovnih zbirk, med drugim tudi do Ebonitet¹. Prav zato smo v članku preučili, kako so uporabniki seznanjeni z možnostmi dostopa in kako ocenjujejo koristnost informacij, ki jih lahko pridobijo preko Ebonitet. Rezultati raziskave kažejo, da večino anketirancev informacije iz Ebonitet zanimajo, zlasti podatki o bonitetni oceni podjetij, morebitnih blokadah transakcijskih računov ter dostopu do bilanc podjetij. Kljub temu pa velik delež vprašanih teh informacij še ni uporabljal oziroma jih uporablja zelo redko, kar kaže na razmeroma nizko stopnjo dejanske uporabe tega elektronskega vira. Ugotovili smo tudi, da člani knjižnic nekoliko pogosteje posegajo po teh informacijah kot nečlani, kar potrjuje pomen knjižnic pri zagotavljanju dostopa do specializiranih informacijskih virov ter pri spodbujanju njihove uporabe.

Ključne besede: boniteta poslovanja, knjižnica, Osrednja knjižnica Celje, elektronski viri, Ebonitete.

UVOD

V okviru projekta² »Evalvacija ponudbe elektronskih podatkovnih zbirk Osrednje knjižnice Celje in vzorčni izobraževalni program za dvig kompetenc na področju informacijske pismenosti« smo na Fakulteti za komercialne in poslovne vede (v nadaljevanju FKPV) skupaj z Osrednjo knjižnico Celje (v nadaljevanju OKC) v študijskem letu 2024/2025 oblikovali projektno skupino (sestavljeno iz študentov in mentorjev), ki je med drugim preučevala prepoznavnost ponudbe elektronskih podatkovnih zbirk OKC. Namen projekta je bil povečati prepoznavnost ponudbe elektronskih podatkovnih zbirk knjižnice in dvig kompetenc uporabnikov. Na podlagi analize uporabe elektronskih virov, ki jih gradi in naroča OKC, smo želeli ugotoviti, katera vsebinska področja so z vidika članov in uporabnikov zadostno pokrita in katera ne. Eno izmed področij je bila tudi uporaba elektronskega vira Ebonitete, kar bomo v nadaljevanju podrobneje prikazali.

BONITETA POSLOVANJA

Beseda boniteta izvira iz latinskih besed »bonus« (dober, sposoben, prednosten) oziroma »bonitas« (ugodnost, dobrota, pravičnost, odličnost) in tako odraža pozitivne lastnosti nekoga, pravne ali fizične osebe, oziroma nečesa, npr. terjatev, vrednostnih papirjev. (Nerat in Gornjak, 2024, str. 26)

¹ Dostop je zagotovljen za celjsko območje, v katerega poleg Osrednje knjižnice Celje sodi še 11 splošnih knjižnic. Sredstva za zakup dostopa zagotavlja Ministrstvo za kulturo v okviru financiranja osrednjih območnih knjižnic.

² Javni razpis za izbor operacij se izvaja v okviru Programa evropske kohezijske politike in obdobju 2021-2027 v Sloveniji v okviru: cilja politike 4: Bolj socialna in vključujoča Evropa za izvajanje evropskega stebra socialnih pravic; prednostne naloge 6: Znanja in spretnosti ter odzivni trg dela in specifičnega cilja ESO4.5: Izboljšanje kakovosti, vključenosti, učinkovitosti in ustreznosti sistemov izobraževanja in usposabljanja za potrebe trga dela, vključno z vrednotenjem neformalnega in priložnostnega učenja, da bi podprli pridobivanje ključnih kompetenc, tudi podjetniških in digitalnih veščin, ter s spodbujanjem uvedbe dualnih sistemov usposabljanja in vajeništev (ESS+).

Boniteta poslovanja ni nič drugega kot ocena poslovanja podjetja, čeprav jo nekateri enačijo tudi s kreditno sposobnostjo (sposobnost vračanja posojil) oz. plačilno sposobnostjo (sposobnost poravnave obveznosti). Temelji predvsem na pregledu poročil o poslovanju, pregledu bilance stanja, izkaza poslovnega izida in izkaza denarnih tokov. Seveda so ob določanju bonitete pomembni tudi tako imenovani »mehki dejavniki«, ki povedo, kakšni so načrti podjetja, poslovne priložnosti, vodstvo podjetja, poslovni partnerji in drugo (Detiček, 2015). Boniteta je torej informacija, ki nam iz mnogih zbranih podatkov o podjetju, posreduje oceno poslovne trdnosti podjetja (Bric et al., 2013, str. 1). Sestava bonitetnega poročila je zahtevna in dolgotrajna naloga, za katero v podjetju običajno ni na voljo ne kadra in ne informacij. Zato se takšna bonitetna ocena naroči pri zunanjih neodvisnih institucijah, ki jih imenujemo bonitetne hiše oz. agencije. V Sloveniji že od leta 1994 to oceno pripravlja AJ PES v okviru spletne aplikacije S.Bon. Poleg te aplikacije pa so na voljo še bonitetne ocene drugih komercialnih ponudnikov, kot so npr. Bisnode, Bonitete.si, Bizi.si in druge. Nekoliko težje pa je pridobiti podatke za tuja podjetja. Do teh podatkov lahko pridemo preko spletnih strani podjetij (če na njih objavljajo računovodske informacije), preko mednarodnih baz podatkov, kot so Routers, Amadeus, Onesource ali pa preko bonitetnih poročil podjetij, kot so Moody's, Fitch in podobno.

Čeprav so sprva boniteto ugotavljale predvsem banke za svoje komitente, pa je danes bonitetna ocena pomembna tudi zaradi ocenjevanja poslovnih partnerjev, zlasti kupcev in dobaviteljev. Poslovnega partnerja moramo namreč dobro poznati. Če sklepamo posle z novimi partnerji, se moramo zaradi obvladovanja tveganj prepričati, da bodo lahko izpolnjevali svoje pogodbene obveznosti. Takšno bonitetno oceno velikokrat zahtevajo banke, čeprav si pogosto same izdelajo bonitetno oceno svojih strank, čemur pravimo »notranja ocena«. Dobra boniteta je, ob primernem zavarovanju in predvidenem poslovanju, osnova za sprejem sklepa o odobritvi posojila s strani banke. Banka ob slabi boniteti običajno ne bo odobrila posojila, oz. ga bo odobrila po bistveno višji obrestni meri. Bonitetna ocena je lahko izdelana za poslovanje na splošno, banke pa z njo ocenjujejo predvsem kreditno sposobnost podjetja. To pomeni, da je zanje zlasti pomemben izkaz denarnih tokov, iz katerega ocenjujejo zmožnost podjetja za odplačevanje obstoječih in morebitnih novih dolgov. Torej verjetnost, da bo dolg odplačan in bo banka dobila svoj denar vrnen (Dolinšek, 2023, str. 67).

Ocenjevanje bonitete je še zlasti pridobilo na pomenu s pojavom gospodarske krize, ki je imela za posledico tudi veliko plačilno nedisciplino. V razmerah splošne nelikvidnosti in zelo restriktivne politike bank glede kreditiranja se je povečala tudi stopnja nezaupanja med gospodarskimi subjekti. Večina energije vodstva je usmerjena k obvladovanju vedno večjega tveganja neplačila. V takšnih okoliščinah je presoja bonitete in računovodskih izkazov podjetij nepogrešljiv – obvezen element med dejanji pred sklenitvijo kakršnegakoli posla (Reisman et al., 2015, str. 70).

Metodologija za izdelavo bonitetne ocene

Metodologije za določanje bonitet so različne. Nekatere se opirajo bolj na tradicionalno pojmovanje bonitete in predstavljajo predvsem finančne in splošne podatke podjetja. Slabost takih metodologij je v tem, da se opirajo na pretekle podatke in ne dajejo slike o razvoju podjetja. Uporabniki bonitet potrebujejo tudi nefinančne informacije, ki so sestavni del bonitetne ocene, nekatere bonitetne agencije pa poleg tega ponujajo še spremljanje (monitoring) podjetij (Izvozno okno, 2015).

Običajno pa se vsaka metodologija sestoji iz dveh analiz (Dolinšek, 2023, str. 68):

- *Kvantitativnih podatkov* (to so pretekli finančni rezultati podjetja in so osnova za oceno plačilne sposobnosti). Ta obdelava je enostavnejša od kvalitativne, saj se boljše poslovanje podjetja praviloma izkazuje preko računovodskih izkazov. To analizo bomo prikazali v naslednjem poglavju.
- *Kvalitativnih podatkov*, to so podatki povezani s poslovanjem podjetja, ki nimajo kvantitativnega značaja ampak bolj kvalitativni značaj, zato jim pravimo tudi nefinančni kazalniki (mehki dejavniki). Najbolj pogosti kazalniki so naslednji:
 - pravno organizacijska oblika podjetij (npr. s. p. ali osebne družbe, ki jamčijo z vsem svojim premoženjem, ali pa kapitalske družbe, ki jamčijo le z vloženim kapitalom);
 - dejavnost podjetja (na uspešnost podjetja vpliva tudi dejavnost v kateri deluje – nekatere panoge namreč niso tako rizične kot ostale panoge);

- zgodovina oz. starost podjetja (starejša podjetja z dolgoletno tradicijo dajejo pozitiven signal o določeni stopnji gotovosti pri poslovanju s tem podjetjem);
- velikost podjetja (majhna podjetja so sicer bolj prilagodljiva in fleksibilnejša, vendar tudi bolj občutljiva in bolj izpostavljena tveganjem kot velika podjetja);
- lokacija podjetja (na uspešnost podjetja vpliva tudi njegova okolica oz. lokacija v kateri deluje. Podjetje lahko ima sedež v regiji, ki je slabše razvita in so zato posledično tudi rezultati poslovanja slabši, s tem pa tveganje poslovanja s takšnim podjetjem večje).
- lastništvo in kapitalske povezave (informacije o strateških povezavah podjetja utegnejo biti pomembne pri presoji o tem, ali je ob sklepanju poslovnega razmerja s podjetjem treba preveriti tudi boniteto povezane osebe od katere je podjetje odvisno. Pozanimati se moramo tudi o razlogih in okoliščinah spremembe lastništva. Pomembno je tudi, ali je prevladujoče tuje ali domače lastništvo in kdo je tuji lastnik.
- vodstvena in kadrovska struktura v podjetju (predstava o sposobnosti in zanesljivosti vodstva podjetja ter podatki o usposobljenosti in fluktuaciji kadrov);
- ekonomsko okolje podjetja (splošne informacije o dogajanjih in trendih v panogi, kamor je podjetje uvrščeno, in informacije o morebitnih tveganjih, ki jim je podjetje posebej izpostavljeno, npr. valutno, kreditno, obrestno tveganje);
- strateške usmeritve podjetja (strategija in vizija dolgoročnega poslovanja);
- izvenbilančne postavke in obremenjenost premoženja dolžnika;
- udeležnost podjetja v pravnih in izvršilnih postopkih ter insolvenčnih postopkih (to so podatki o narokih na sodiščih, pri čemer je potrebno upoštevati skupno število tožb ter vlogo, ki jo je podjetje imelo v takšni tožbi);
- blokade bančnih računov (vsako podjetje lahko ima enega ali več bančnih računov: Banka lahko v skladu z *Zakonom o izvršbi in zavarovanju* ali *Zakonom o davčnem postopku*, blokira bančni račun, ko na računu ni dovolj sredstev, da bi se poravnala določena obveznost imetnika tega računa);
- revidirani (oz. nerevidirani) računovodski izkazi (v kolikor so računovodski izkazi revidirani, je verodostojnost takšnih izkazov bistveno večja kot pri nerevidiranih);
- spletna stran in podobno.

Vse te dodatne informacije se vedno pogosteje uveljavljajo kot nepogrešljivi elementi celovite ocene bonitete podjetja. Ob sklepanju poslov, še posebej, če so ti v svoji velikosti pomembni tudi za naše podjetje, se ne smemo zanašati zgolj na izkazane bilančne postavke podjetja. Potreben je celovit vpogled in povezanost tako finančnih kot tudi nefinančnih kazalnikov.

Predstavitev aplikacije Ebonitete³

Aplikacija Ebonitete predstavlja alternativo več programskim orodjem in razdrobljenim podatkovnim bazam, saj nudi celovit vpogled v poslovanje več kot 245.000 poslovnih subjektov v Sloveniji. Je uporabniku prijazna, hkrati pa ponuja veliko poslovnih informacij zbranih na enem mestu. S pomočjo napredne analitike in redno posodobljenih podatkov lahko uporabniki spremljajo plačilno sposobnost, zadolženost in preteklo poslovanje podjetij, s katerimi sodelujejo ali želijo sodelovati. Poleg tega aplikacija Ebonitete ponuja možnost obveščanja v obliki dnevnega informatorja, ki dnevno opozarja o spremembah na ravni poslovanja obstoječih oziroma bodočih poslovnih partnerjev. Z aplikacijo je možno pridobiti vpogled v finančno zanesljivost poslovnih partnerjev in zaščititi lasten poslovni subjekt pred številnimi tveganji v poslu.

Najpomembnejše prednosti aplikacije Ebonitete:

- ocena tveganosti partnerja (kadarkoli in kjerkoli je možno preveriti boniteto podjetja, njegovo lastniško strukturo in poslovne povezave vse do ravni fizične osebe ter številne druge pomembne informacije);

³ Poglavje je povzeto po www.ebonitete.si

- dnevni informator za monitoring podjetij (dnevno obveščanje o vseh spremembah na ravni poslovanja obstoječega ali potencialnega poslovnega partnerja);
- izboljšanje likvidnosti (denarni tok in likvidnost podjetja sta odvisna od plačilne sposobnosti kupcev, zato je omogočeno redno preverjanje njihovih plačilnih navad in morebitnih prijav terjatev v insolvenčne postopke drugih podjetij).

Ključne prednosti aplikacije Ebonitete:

- ocena tveganja poslovnih partnerjev;
- celovit vpogled v bilanco stanja in izkaz poslovnega izida vseh poslovnih subjektov v Sloveniji;
- izračun bonitetne ocene na podlagi relevantnih finančnih in poslovnih podatkov;
- kredibilna ocena tveganja pri poslovanju s posameznimi podjetji.

RAZISKAVA MED UPORABNIKI GLEDE DOSTOPA DO Ebonitet

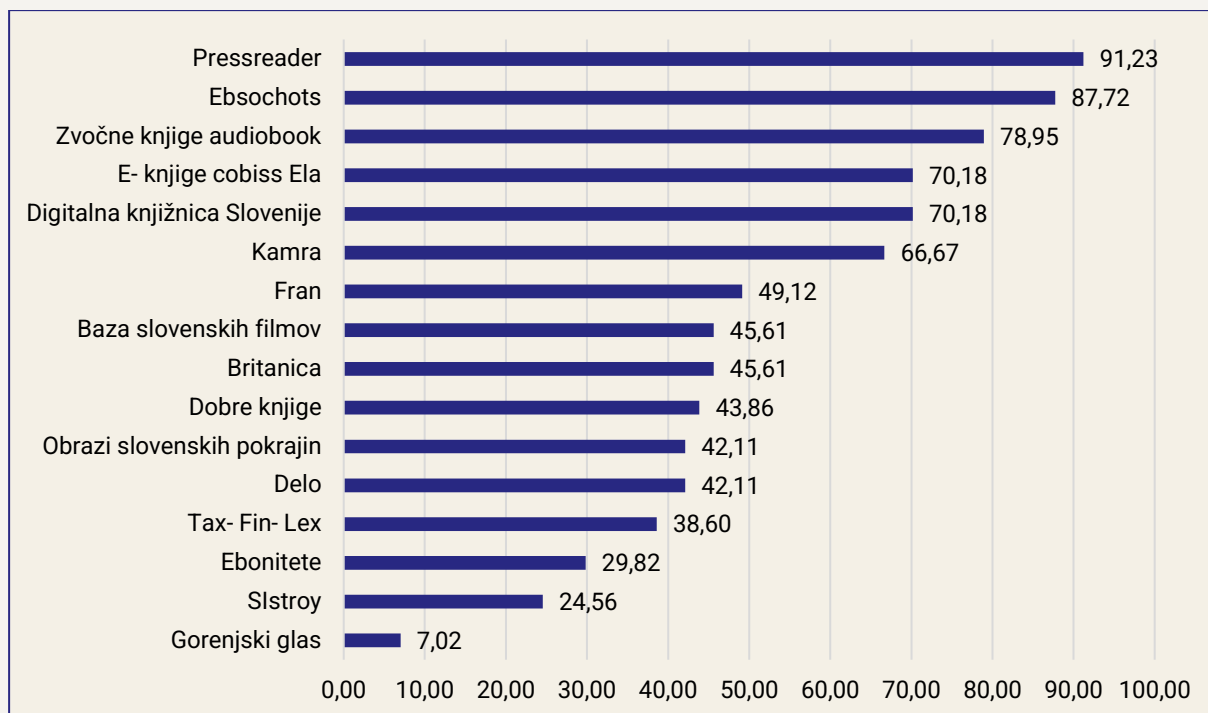
Raziskavo smo izvedli v dveh delih. Najprej smo preučili spletne strani vseh 58 knjižnic v Republiki Sloveniji glede na to, katere e-vire ponujajo svojim uporabnikom. V drugem delu pa smo se osredotočili zgolj na poznavanja in uporabo Ebonitet in izvedli anketno raziskavo med naključno izbranimi uporabniki ($n = 117$). Rezultate obeh delov raziskave prikazujemo v nadaljevanju.

Dostop do Ebonitet preko splošnih knjižnic v RS

V Sloveniji je v letu 2024 delovalo 58 splošnih knjižnic, ki so imele skupaj 235 krajevnih knjižnic oz. enot in 13 bibliobusov. V knjižnice je bilo včlanjenih 435.133 članov, kar predstavlja 20,4 % celotnega prebivalstva Slovenije. Člani so knjižnice obiskali 8.630.820-krat. Splošne knjižnice so v letu 2024 imele v svojih zbirkah skupaj 12.236.330 enot knjižničnega gradiva, ki so si ga člani izposodili 21.358.188-krat. V knjižnicah je zaposlenih 1.237 ljudi za polni delovni čas. Za svoje delovanje so splošne knjižnice v letu 2024 porabile 68,6 milijonov EUR. (www.knjiznice.si/sistem-splosnih-knjiznic/statistike).

Za vseh 58 knjižnic ($n = 58$)⁴ smo želeli ugotoviti, koliko e-virov ponujajo uporabnikom in katere. V ta namen smo analizirali spletno mesto vsake knjižnice in preverili njihove e-vire. Ugotovili smo, da največ knjižnic (91,23 %) omogoča dostop do Pressreader-ja in Ebscohost-a (87,72 %), najmanj knjižnic (7,02 %) pa do Gorenjskega glasa. Po drugi strani pa so nekateri bolj specifični viri, kot sta Tax-Fin-Lex in Ebonitete, prisotni le pri omejenem številu knjižnic (Vovk Škerl, Dolinšek, Očko, Vranc, Krivec, Ravnjak, Zabev, Kolar in Meh, 2025). Dostop do Ebonitet omogoča le 17 knjižnic (29,82 %). Podrobnejši podatki so razvidni s Slike 1.

⁴ Raziskava je bila narejena na celotni populaciji.

Slika 1: Delež knjižnic, ki omogočajo dostop do posameznega e-vira

Vir: Vovk Škerl et al., 2025.

Rezultati raziskave o poznavanju in uporabi Ebonitet

Raziskava stališč potencialnih uporabnikov o uporabi Ebonitet je del širše raziskave, ki smo jo v okviru projektne skupine izvedli v mesecu aprilu 2025. Raziskava je bila izvedena v obliki spletnega anketiranja, kjer smo potencialne uporabnike spraševali o pogostosti in koristnosti uporabe e-virov. Vzorec je bil priložnostni. S strani FKPV smo anketni vprašalnik poslali na 523 naslovov, s strani Osrednje knjižnice Celje pa preko njihove Facebook strani na okoli 500 naslovov. Anketni vprašalnik je bil dosegljiv 10 dni v času od 8. 4. 2025 do 17. 4. 2025. Izpolnilo ga je 117 anketirancev ($n = 117$), kar kaže na okoli 10 % odzivnost. V raziskavi je sodelovalo 117 anketirancev (Vovk Škerl et al., 2025).

Opis vzorca

Glavne demografske značilnosti vzorca lahko strnemo v naslednje ugotovitve (Vovk Škerl et al., 2025)

- Po spolu je bil vzorec razmeroma uravnotežen, saj je bilo 61 žensk (52,1 %) in 55 moških (47 %), ena oseba (0,9 %) pa se o spolu ni želela opredeliti.
- Glede starosti anketirancev ugotavljamo, da je bila povprečna starost 42 let, najbolj pogosta starost pa 45 let. Polovica anketirancev je starih do 44 let, najstarejših 25 % pa več kot 50 let. Najmlajši anketiranec je bil star 20 let, najstarejši pa 70 let. Standardni odklon, ki kaže povprečni odmik od aritmetične sredine je ± 12 let. Glede na negativno vrednost koeficienta asimetrije, ugotavljamo, da prevladujejo nekoliko starejši anketiranci.
- Glede zaposlitvenega statusa je večina anketiranih, kar 89 oseb (76,1 %), opredelila, da so (samo)zaposleni. Sledijo dijaki ali študenti, ki predstavljajo 14,5 % vzorca (17 oseb). Manjši deleži pripadajo upokojemcem (5 oseb ali 4,3 %), tistim, ki poleg zaposlitve tudi študirajo (4 osebe ali 3,4 %), in brezposelnim (2 osebi ali 1,7 %). Kar zadeva doseženo izobrazbo, največ anketirancev prihaja iz skupine z višjo ali visoko strokovno šolo (50 oseb oz. 42,7 %), sledijo tisti z bolonjskim magisterijem oziroma zaključeno 4-letno visoko šolo po predhodnem sistemu (31 oseb ali 26,5 %). Nadalje jih ima 18 (15,4 %) končano 4-letno srednjo šolo, 12 (10,3 %) specializacijo ali znanstveni magisterij, 5 oseb (4,3 %) doktorat in ena oseba (0,9 %) osnovno šolo ali manj.

- Pri članstvu v splošnih knjižnicah je 44 anketirancev (37,6 %) članov drugih splošnih knjižnic, 39 (33,3 %) pa članov Osrednje knjižnice Celje. Nadalje 20 oseb (17,1 %) ni članov nobene splošne knjižnice, medtem ko jih 14 (12 %) navaja, da niso člani celjske knjižnice, je pa član nekdo drug iz njihove družine.
- V zvezi s področji izobrazbe, ki jih anketiranci pokrivajo, jih največ prihaja s področja poslovnih in upravnih ved ter prava – kar 45 oseb. Pomemben delež (21 oseb) predstavlja področje informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT), sledi izobraževanje učiteljev (20 oseb), družbene vede in novinarstvo (17 oseb) ter umetnost in humanistika (12 oseb). Ostala področja, kot so naravoslovje, tehnika, zdravstvo, kmetijstvo in turizem, so zastopana z nižjim številom posameznikov. Pri tem upoštevamo, da lahko ima ena oseba izobrazbo različnih področij.

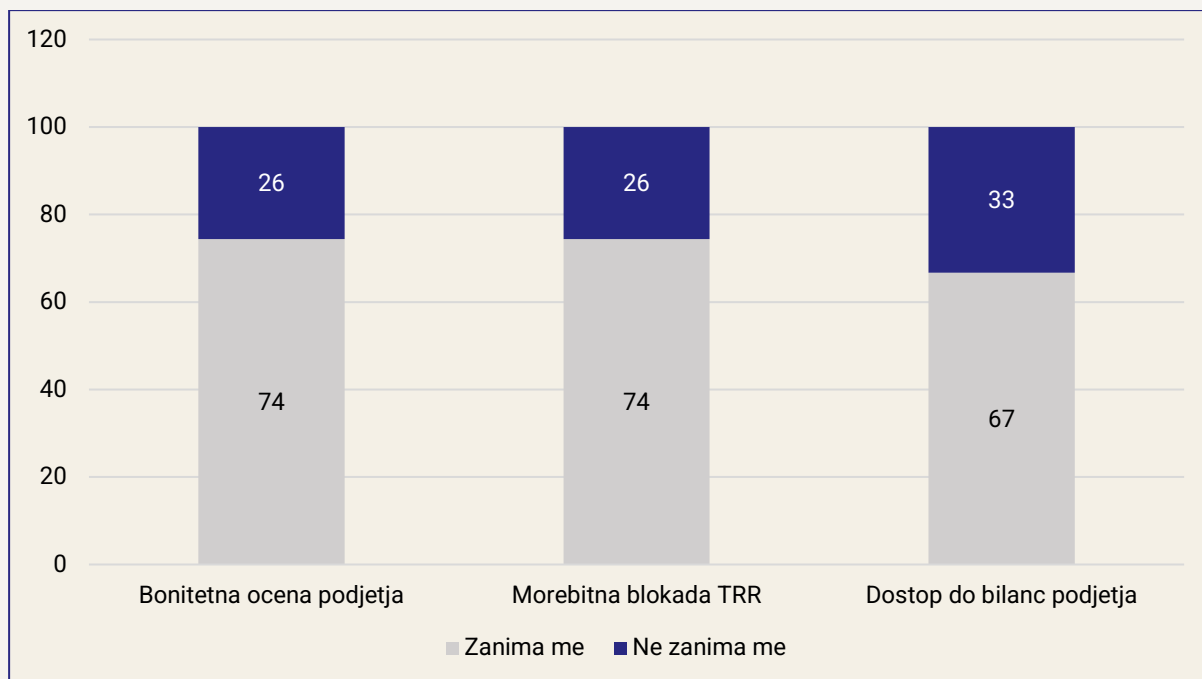
Poznavanje in uporaba Ebonitet

Iz Tabele 1 je v prvem stolpcu razvidno, da primer bonitetne ocene izbranega podjetja zanima 60 anketirancev (51,3%), 27 (23,1%) jih odgovarja, da jih informacija zelo zanima. 24 (20,5%) se jim zdi informacija nezanimiva, 6 (5,1%) se jih je opredelilo, da jih bonitetna ocena sploh ne zanima. Z manjšimi odstopanji so številke podobne tudi v naslednjih dveh primerih. Za primer oz. podatek, morebitna blokada TRR nekega podjetja, je 56 (47,9%) vprašanih odgovorilo, da jih informacija zanima, 31 vprašanih (26,5%) se zdi informacija zelo zanimiva, 23 vprašanih (19,7%) ta podatek ne zanima. 7 vprašanih (6%) se zanjo sploh ne zanima. Zadnji primer, to je dostop do bilanc podjetja, zanima 51 vprašanih (43,6%), 27 (23,1%) se zdi vsebina zelo zanimiva. 30 (25,6%) jih je odgovorilo, da jih to ne zanima, 9 anketirancev (7,7%) dostop do bilanc podjetja sploh ne zanima (Vovk Škerl et al., 2025).

Tabela 1: Zanimanje članov OKC glede posameznih vsebin iz Ebonitet
Vir: Lastni vir

	Bonitetna ocena podjetja		Morebitna blokada TRR		Dostop do bilanc podjetja		Skupaj	
	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%
Zelo me zanima	27	23,1	31	26,5	27	23,1	85	24,3
Zanima me	60	51,3	56	47,9	51	43,6	167	47,6
Ne zanima me	24	20,5	23	19,7	30	25,6	77	22,0
Sploh me ne zanima	6	5,1	7	6,0	9	7,7	22	6,3
Skupaj	117	100,0	117	100,0	117	100,0	351	100,0

S Slike 2 je razvidno, da je delež tistih, ki jih tovrstne vsebine zanimajo okoli 74 % (pri vsebinah bonitetne ocene in blokade TRR) oz. 67 % pri dostopu do bilanc podjetja. To nakazuje, da so vsebine tega portala zanimive za uporabnike, vendar niso dovolj informirani glede dostopa do teh vsebin.

Slika 2: Delež uporabnikov glede na zanimanje za posamezne vsebine iz Ebonite (Lastni vir)

Anketirance smo tudi vprašali, kako pogosto koristijo informacije iz Ebonitet. Rezultati iz tabele 2 kažejo, da jih 75 (64,1%) te zbirke ni še nikoli uporabljalo oz. enkrat ali nekajkrat, medtem ko se jih je 42 (35,9%) opredelilo za pogoste uporabnike. Rezultati so torej obratno sorazmerni z zanimanjem za te informacije.

Tabela 2: Pogost uporabe Ebonitet
Vir: Lastni

	Število	%
Manj kot enkrat sem iskal	75	64,1 %
Velikokrat sem iskal	42	35,9 %
Skupaj	117	100,0 %

Povezanost med članstvom knjižnice in pogostostjo uporabe

V raziskavi smo želeli ugotoviti, ali člani knjižnice pogosteje uporabljajo storitve Ebonitet kot uporabniki, ki niso člani knjižnice. V ta namen smo oblikovali kontingenčno tabelo iz katere je razvidno, da je pri uporabnikih, ki so manj kot enkrat iskali tovrstne informacije delež tistih, ki so člani knjižnice 65,3 %, med tistimi, ki pogosteje iščejo informacije, pa je delež članov knjižnice 81 %. Iz tega lahko sklepamo, da je to storitev smiselno ponujati še naprej, vendar je potrebno razmisliti o načinih in kanalih obveščanja uporabnikov knjižnice glede dostopa to teh informacij.

Tabela 3: Pogostost uporabe glede na članstvo v knjižnici
Vir: Lastni vir

			Pogostost uporabe		Skupaj
			Manj kot enkrat	Večkrat	
Članstvo v knjižnici	NE	Število	26	8	34
		%	34,7 %	19,0 %	29,1 %
	DA	Število	49	34	83
		%	65,3 %	81,0 %	70,9 %
Skupaj		Število	75	42	117
		%	100,0 %	100,0 %	100,0 %

ZAKLJUČEK

Raziskava o poznavanju in uporabi elektronskega vira Ebonitete med uporabniki splošnih knjižnic je pokazala, da so informacije o poslovanju podjetij za uporabnike razmeroma zanimive, vendar je njihova dejanska uporaba še vedno precej omejena. Rezultati kažejo, da večino anketirancev zanimajo podatki, kot so bonitetna ocena podjetja, morebitne blokade transakcijskih računov ter dostop do bilanc podjetij. Kljub temu pa več kot polovica vprašanih teh informacij na Ebonitetah še nikoli ni iskala ali jih je poiskala le redko. To nakazuje na neskladje med zanimanjem za tovrstne vsebine in dejansko uporabo elektronskega vira.

Analiza ponudbe e-virov v splošnih knjižnicah v Sloveniji je pokazala, da dostop do Ebonitet omogoča relativno majhen delež knjižnic, kar lahko dodatno vpliva na manjšo prepoznavnost in uporabo tega vira. Hkrati rezultati raziskave potrjujejo, da člani knjižnic nekoliko pogosteje uporabljajo tovrstne informacije kot nečlani, kar kaže na pomen knjižnic kot pomembnih posrednikov pri zagotavljanju dostopa do kakovostnih informacijskih virov.

Na podlagi ugotovitev lahko zaključimo, da imajo elektronski viri kot so Ebonitete, velik potencial za podporo informiranemu odločanju uporabnikov, zlasti na področju poslovanja in ocenjevanja poslovnih partnerjev. Rezultati so pokazali potrebo po tem, da se knjižnica usmeri v dodatno informiranje članov in uporabnikov o svojih storitvah. Nizka dejanska uporaba ob zaznanem višjem zanimanju za vsebine Ebonitet kažejo, da bi bilo možno izboljšati obveščanje in promocijo o tovrstnih vsebinah, ki so na voljo članom (npr. preko spletne strani, družbenih omrežij, ciljnih kampanj za študente poslovnih ved ipd.). Prav tako bi se lahko razvili različni izobraževalni programi in delavnice informacijske pismenosti, v katerih bi uporabniki spoznali konkretne primere uporabe Ebonitet. Smiselno bi bilo tudi preveriti zanimanje ostalih knjižnic o tem, da bi ponudili Ebonitete. Zlasti v tistih knjižnicah, kjer bi zaznali interes uporabnikov za poslovne in gospodarske informacije. S tem bi knjižnice lahko še okrepile svojo vlogo partnerja pri razvoju podjetniškega okolja in vseživljenjskega učenja na področju financ in poslovanja. Ugotovitve raziskave kljub omejitvam (priložnost vzorec, ki ga ni možno splošiti na celotno populacijo splošnih knjižnic) ponujajo izhodišče za nadaljnje, bolj poglobljene raziskave, ki bi lahko vključile večje in bolj reprezentativne vzorce, primerjavo med različnimi tipi knjižnic ter uporabo dodatnih statističnih analiz za preverjanje povezanosti med demografskimi značilnostmi, članstvom v knjižnici in dejansko uporabo elektronskih virov.

LITERATURA IN VIRI

- Bric, R. et al. (2013). *ZEN Vodenja (zelo enostaven način vodenja)*. Zbirka Direktor. Ljubljana: Dashöfer.
- Detiček, J. (2015). *Kako banka oceni boniteto vašega poslovanja?* Pridobljeno s spletne strani http://cekin.si/clanek/financni_trgi/kdo-je-skriti-lutkar-ki-kroji-nasa-zivljenje.htm
- Dolinšek, T. (2023). *Finančna analiza in boniteta podjetij*. Interno nelektorirano besedilo. Celje. Fakulteta za komercialne in poslovne vede.
- Izvozno okno (2015). *Bonitetne ocene podjetij*. Pridobljeno 31. 8. 2015 s spletne strani: http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Mednarodno_trgovanje/Financni_vidiki/Bonitetne_ocene_6763.aspx.
- Nerat, U. in Gornjak, M. (2024). Bonitetne ocene podjetja: metodologija in izračuni. *Poslovno računovodstvo*, 17 (2).
- Reisman, M., et al. (2015). *Uspešen finančni manager, I. in II. del*. Maribor: Forum Media.
- Ebonitete*. Pridobljeno s spletne strani <https://www.ebonitete.si/>
- Vovk Škerl, P., Dolinšek, T., Očko, L., Vranc, M., Krivec, A., Ravnjak, K., Zabev, N., Kolar, N. in Meh, N. (2025). Inovativni programi za kulturni in podjetniški digitalni razvoj : evalvacija ponudbe elektronskih podatkovnih zbirk Osrednje knjižnice Celje in vzorčni izobraževalni program za dvig kompetenc na področju informacijske pismenosti. (*Elaborat*). Celje: Fakulteta za komercialne in poslovne vede.

Strokovne revije FKPV

fakulteta
za komercialne
in poslovne vede